

GRETA(2010)1

**PRIJEDLOG ODGOVORA NA UPITNIK
za evaluaciju implementacije Konvencije SE o borbi protiv trgovine ljudima**

Prvi evaluacioni krug

Usvojen od strane Grupe eksperata za borbu protiv trgovine ljudima, 1. februara, 2010.
godine

Preliminarna pitanja

- **Pitanje 1:** Molimo da navedete koji je državni organ/institucija bio odgovoran za koordinaciju i sakupljanje odgovora na upitnik. Molimo da navedete ime i službeno zvanje osobe koja rukovodi ovim državnim organom/institucijom. Molimo navedite da li je ova osoba "kontakt osoba" imenovana od strane vaše zemlje za saradnju sa GRETOM ili druga osoba.

Organ koji je bio odgovoran za koordinaciju i dostavljanje odgovora na Upitnik je Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima Vlade Crne Gore, koja je krovna Vladina institucija u borbi protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori. Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je u organizacionom smislu smještena u Generalnom sekretarijatu Vlade Crne Gore. Prema opisu posla, koordinira aktivnostima nadležnih tijela državne uprave, međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija na implementaciji Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, s ciljem kvalitetne zaštite žrtava, prevencije i krivičnog gonjenja izvršilaca: koordinira sjednicama Radne grupe za praćenje implementacije Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima i pratećih Akcionih planova, učestvuje u radu međunarodnih konferencija i o svom radu podnosi izvještaje Vladi Crne Gore. Na osnovu podataka prikupljenih od pomenutih institucija Kancelarija sačinjava kvalitetne statistike o žrtvama trgovine ljudima (iste su dostupne na web site-u kancelarije: www.antitrafficking.gov.me). Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima čini napore da u što većoj mjeri pridobije podršku lokalne zajednice kroz organizovanje edukativnih kampanja za zaposlene kako bi se preventivno djelovalo na planu ukupnih napora u borbi protiv trgovine ljudima.

Šef Vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima Zoran Ulama koordinira aktivnostima nadležnih tijela državne uprave i međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija, predsjedava sastancima Radne grupe za implementaciju nacionalne Strategije Vlade CG za borbu protiv trgovine ljudima, učestvuje u radu međunarodnih konferencija, prezentuje pred međunarodnim organizacijama efekte koji se postižu na polju borbe protiv trgovine ljudima, prati primjenu i sprovođenje akcionih planova resornih ministarstava u ovoj oblasti. O radu i postignutim rezultatima podnosi odgovarajuće izvještaje Vladi.

Kontakt osoba za saradnju sa Sekretarijatom Ekspertske grupe SE za monitoring evaluacije implementacije Konvencije SE za borbu protiv trgovine ljudima je samostalna savjetnica III u Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima Daliborka Mugoša.

- **Pitanje 2:** Koji su državni organi/agencije učestvovali u pružanju odgovora na ovaj Upitnik? Molimo da navedete glavne odgovornosti i/ ili nadležnosti za svaki organ/ agenciju pojedinačno.

Institucije uključene u borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori su: Vrhovni državni tužilac, Vrhovni sud, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo pravde, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima koordinira aktivnostima nadležnih tijela državne uprave, međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija, na implementaciji Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, s ciljem kvalitetne zaštite žrtava, prevencije i krivičnog gonjenja izvršilaca: (koordinira sjednicama Radne grupe, Koordinacionog tima za praćenje sprovođenja Sporazuma o saradnji između Vrhovnog suda, Vrhovnog državnog tužioca, resornih ministarstava i NVO sektora, učestvuje u radu međunarodnih konferencija, prati primjenu i sprovođenje Akcionih planova i o svom radu podnosi izvještaje Vladi Crne Gore. Vladina Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima formirala je Tripartitnu komisiju u sastavu od predstavnika Vrhovnog državnog tužilaštva, Vrhovnog suda, Uprave policije i Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, koja prati statistike o trgovini ljudima. Na osnovu podataka prikupljenih od pomenutih institucija Kancelarija sačinjava kvalitetne statistike o žrtvama trgovine ljudima (iste su dostupne na web site-u kancelarije: www.antitrafficking.gov.me) i prati tok krivičnog postupka koji

se vodi protiv izvršioca ovog krivičnog djela. Takođe o svim efektima relevantnih institucija na planu borbe protiv trgovine ljudima izvještava domaću i međunarodnu javnost.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima čini napore da u što većoj mjeri pridobije podršku lokalne zajednice kroz organizovanje edukativnih kampanja za zaposlene kako bi se preventivno djelovalo na planu ukupnih napora u borbi protiv trgovine ljudima.

Spremnost institucija Vlade Crne Gore da se efikasno suprotstave trgovini ljudima je dokazana i potpisivanjem Sporazuma o saradnji između državnih institucija (Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo zdravlja, Uprave policije) i tri nevladine organizacije. Ovaj Sporazum, potpisan 2007. godine, čini produktivnijom saradnju državnih tijela koja su direktno uključena u pitanja trgovine ljudima i na taj način zakonom definisane obaveze institucija su konkretizovane kroz jasno određene operativne postupke koje potpisnici Sporazuma realizuju u rješavanju konkretnog slučaja trgovine ljudima. Sporazum je poseban akcenat stavio na postupanje u odnosu na žene i djecu žrtve trgovine ljudima.

Vrhovni sud ima cilj da obezbijedi prioritetno rješavanje predmeta trgovine ljudima, kroz stvaranje uslova za efikasno: sprovođenje istrage, vođenje glavnog pretresa i presuđenja. Istovremeno, orijentisan je na pružanje podrške žrtvama svjedocima u skladu sa Zakonom (Zakon o krivičnom postupku i Zakon o zaštiti svjedoka), kao i oduzimanje imovinske koristi stečene vršenjem krivičnog djela. Vrhovni sud ima obavezu dostavljanja statistika o sudskim presudama Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima, po utvrđenoj metodologiji.

VRHOVNI SUD je najviša sudska instanca.

Vrhovni sud:

1. odlučuje u trećem stepenu kad je to zakonom određeno;
2. odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima protiv odluka sudova u Crnoj Gori;
3. odlučuje protiv odluka svoga vijeća kad je to zakonom određeno;
4. odlučuje o prenošenju mjesne nadležnosti, kad je očigledno da će drugi stvarno nadležni sud lakše sprovesti postupak ili iz drugih važnih razloga;
5. određuje mjesno nadležni sud, kad nije isključena nadležnost sudova u Crnoj Gori i kad se, na osnovu pravila o mjesnoj nadležnosti, ne može pouzdano odrediti koji je sud u određenoj pravnoj stvari mjesno nadležan;
6. rješava sukobe nadležnosti između sudova raznih vrsta na teritoriji Crne Gore, izuzev kad je određena nadležnost nekog drugog suda;
7. vrši i druge poslove određene zakonom.

Krivičnu sankciju učiniocu krivičnog djela može izreći samo nadležni sud u postupku koji je pokrenut i sproveden po Zakoniku o krivičnom postupku.

U sudovima obezbijeđeno je prioritetno rješavanje predmeta trgovine ljudima, kroz stvaranje uslova za efikasno, nezavisno i nepristrasno sprovođenje istrage, vođenje glavnog pretresa i odlučivanja. Istovremeno, sudovi su orijentisani na pružanje podrške žrtvama svjedocima u skladu sa Zakonom, (ZKP); ZZS), kao i oduzimanje imovinske koristi stečene vršenjem KD.

Vrhovni sud ima obavezu dostavljanja statistika o sudskim presudama Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima, po utvrđenoj metodologiji

Državni tužioci vrše gonjenje učinilaca krivičnih djela, a time i krivičnih djela iz oblasti trgovine ljudima, rukovode i usmjeravaju radnje policije u izviđaju, sprovode istragu, podižu optužnice i druge radnje predviđene Zakonikom o krivičnom postupku. Državni tužioci u okviru zakonskih ovlašćenja sarađuju sa potpisnicima Sporazuma u cilju zaštite potencijalne žrtve davanjem uputstava za preduzimanje konkretnih radnji radi obezbjeđenja potencijalne žrtve kao svjedoka u eventualnom krivičnom postupku. Državni tužioci ostvaruju opštu prevenciju ulaganjem žalbi i na taj način uticati na kaznenu politiku sudova.

Državni tužioci ukazuju na potrebu pribavljanja i obezbjeđenja lječarske i druge dokumentacije, kao i odgovarajućeg smještaja i tretmana žrtve u skloništu da bi se dobilo njeno povjerenje u cilju uspješnog vođenja krivičnog postupka i kažnjavanja izvršilaca gore navedenih krivičnih djela. Vrhovni državni tužilac o odlukama nadležnih državnih tužilaca po podnesenim krivičnim prijavama za trgovinu ljudima obavještava potpisnike Sporazuma i javnost putem godišnjeg izvještaja.

Uprava policije, u skladu sa Pravilnikom o sistematizaciji radnih mjesta Uprave policije, organizuje rad na suzbijanju trgovine ljudima preko Odsjeka za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, odnosno Grupe za suzbijanje opšteg organizovanog kriminala i linije rada za suzbijanje ilegalnih migracija, organizovanih krijumčarenja i trgovina ljudima. Na regionalnom i lokalnom nivou preko linije rada za suzbijanje krvnih i seksualnih delikata, maloljetničke delikvencije i inspektora za strance.

Uprava policije daje puni doprinos na sprovođenju Sporazuma, odnosno na prevenciji, identifikaciji i zaštiti potencijalnih žrtava trgovine ljudima, kao i krivičnom gonjenju izvršilaca krivičnih djela iz ove oblasti. Uprava policije učestvuje u obukama u cilju sprječavanja i otkrivanja izvršilaca krivičnih djela trgovine ljudima, i u okviru svoje nadležnosti pruža pomoć potencijalnim žrtvama, u postupku integracije, reintegracije i istrage prema zemljama porijekla, tranzita i krajnjeg odredišta. Istovremeno, uspostavljen je mehanizam pomoću kojih su službenici policije dostupni 24 časa dnevno radi pružanja podrške drugim potpisnicima Sporazuma.

Ukoliko je policija obaviještena o prisustvu potencijalne žrtve trgovine ljudima ili identifikuje istu, obezbijediće u skladu sa zakonom i sporazumom, realizaciju sljedećih mjera i radnji i to:

- potencijalnoj žrtvi će pružiti mogućnost odlaska u skloništa za žrtve trgovine ljudima i o tome odmah informisati osoblje skloništa i otpratiti je;
- obavijestiti nadležni centar za socijalni rad, u slučaju da je potencijalna žrtva maloljetno lice;
- licima za koja se pretpostavlja da su potencijalne žrtve trgovine ljudima policija će pružiti potpune informacije o službama za pomoć žrtvama, na jeziku koji potencijalna žrtva razumije, kako bi joj se omogućilo da donese odluku koja je u njenom interesu, nezavisno od toga da li je spremna da svjedoči ili ne;
- poštovaće privatnost i identitet potencijalnih žrtava trgovine ljudima; obezbijediće potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima profesionalan tretman baziran na ljudskim pravima žrtava;
- brinuće se za stvaranje optimalnih uslova unutar kojih potencijalna žrtva može da da svoj iskaz uz maksimalno umanjenje traume, i
- u okviru svoje nadležnosti, obezbijediće odgovarajuće mjere zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, njihovim najbližim i zaposlenima u skloništu, prije, za vrijeme i nakon aktivnosti preduzetih u sklopu kriminalističke obrade lica mjesta, u toku prikupljanja obavještenja od građana, saslušanja u svojstvu svjedoka, pa do momenta kada se žrtva vraća u sklonište.

Uprava policije o svim gore navedenim mjerama i radnjama obavještava nadležnog državnog tužioca. Sarađuje sa drugim državnim organima u oblasti imigracija razmjenom informacija u cilju obezbjeđenja zakonitog boravka potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima, u skladu sa Zakonom o strancima, inicira pokretanje postupka rješavanja rezidencijalnog statusa ili ličnih dokumenata. Uprava policije preduzima mjere za prevenciju, u skladu sa Strategijom Vlade Crna Gore o borbi protiv trgovine ljudima.

U Upravi policije postoje planovi za sprovođenje operativnih akcija u kojima se vrše: redovne kontrole ugostiteljskih objekata u cilju prikupljanja podataka, obavještenja i procjene da li iz istih proizilaze krivična djela trgovina ljudima u cilju seksualne eksploatacije, posredovanje u vršenju prostitucije i druga krivična djela za koja se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti; kontrole ulaska stranih državljana u Crnu Goru, njihovog izlaska iz Crne Gore, kretanje i boravka stanaca u Crnoj Gori kao i njihovog zapošljavanja i rada, a u cilju prikupljanja podataka i procjene da li se kroz njihov boravak i kretanje kroz Crnu Goru mogu prikupiti obavještenja koja ukazuju na krivična djela nedozvoljen prelazak državne granice i krijumčarenje ljudi i trgovinu ljudima u cilju radnog eksploataisanja u smislu njihovog radnog angažovanja; kontrole uličnog prosjačenja u cilju prikupljanja obavještenja da li se radi o dobrovoljnom prosjačenju što predstavlja prekršaj iz Zakona o javnom redu i miru, ili se radi o prinudnom prosjačenju kao obliku ispoljavanja krivičnog djela trgovine ljudima. U svim navedenim slučajevima redovnim operativnim akcijama i kontrolama na lokalnom nivou vrši se prikupljanje informacija, provjera istih i procjena da li postoje elementi krivičnog djela trgovine ljudima ili drugih krivičnih djela, a uz konsultacije sa nadležnim državnim tužiocem.

Ministarstvo zdravlja u pružanju zdravstvene zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, obezbjeđuje odgovarajuću zdravstvenu zaštitu kroz javne zdravstvene ustanove, uvažavajući principe hitnosti i prioriteta. Zdravstvena zaštita potencijalnim žrtvama trgovine ljudima obuhvata hitnu medicinsku pomoć,

prevenciju i liječenje od zaraznih bolesti i slučajeve porođaja i materinstva, dok borave na teritoriji Crne Gore.

Službe hitne medicinske pomoći u svim javnim zdravstvenim ustanovama obezbjeđuju brzu i efikasnu medicinsku pomoć u ambulantama i na terenu tokom 24 sata na teritoriji države. U svim slučajevima u kojima nije ugrožen život, zdravstvena zaštita potencijalnih žrtava trgovine ljudima se ostvaruje po postupku utvrđenom zakonom i to u domovima zdravlja preko ljekara pojedinca: pedijatra, za odrasle i ginekologa, a na sekundarnom i tercijernom nivou po uputu ljekara iz primarne zdravstvene zaštite ili hitne medicinske pomoći.

Mehanizmi podrške i pomoći koji se obezbjeđuju u javnim zdravstvenim ustanovama obuhvataju:

a) procjenu zdravstvenog stanja potencijalne žrtve trgovine ljudima, odgovarajuće dijagnostičke pretrage i terapijske usluge, kao i prijedloge za dalje liječenje sa detaljnom medicinskom evidencijom o svim nalazima;

b) prepoznavanje potencijalne žrtve i obavješćavanje odgovarajućih službi u sistemu zaštite žrtava utvrđenih Sporazumom.

Zdravstvene službe, u svim slučajevima sumnje da je lice potencijalna žrtva trgovine ljudima, primjenjuju samo neophodne standarde identifikacije kako bi se ispoštovalo:

a) pravo na privatnost potencijalne žrtve, naročito za pitanja lične prirode i traumatična pitanja koja nijesu neophodna da bi se pružila zdravstvena zaštita;

b) pravo potencijalne žrtve na sve informacije u vezi zdravstvenog stanja, stepenu ugroženosti zdravlja, načinu liječenja i medicinskim intervencijama;

c) pružanje zdravstvenih usluga ne smije se uslovljavati nedostatkom identifikacionih dokumenata.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u pružanju socijalne, dječje zaštite i porodične zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, državljanima Crne Gore i stranim državljanima, obezbjeđuje odgovarajuću socijalnu, dječju i porodičnu zaštitu, preko JU Centara za socijalni rad, sa prioritetom u odnosu na ostale slučajeve.

Socijalna i dječja zaštita stranim državljanima potencijalnim žrtvama trgovine ljudima obuhvata pravo na jednokratnu novčanu pomoć i pravo na postavljanje staraoca. Socijalna i dječja zaštita državljana Crne Gore potencijalnih žrtava trgovine ljudima obezbjeđuje se u skladu sa zakonom.

Socijalna i dječja zaštita i zaštita u oblasti porodičnih odnosa koja se obezbjeđuje ovim Aneksom pruža se potencijalnim žrtvama za vrijeme njihovog boravka na teritoriji države bez obzira gdje su smještene.

Mehanizmi pomoći obuhvataju:

a) procjenu socijalno-ekonomskog stanja, kao osnova za dodjelu jednokratne novčane pomoći i drugih oblika zaštite u skladu sa zakonom,

b) utvrđivanje zakonskog osnova za postavljanje staraoca,

c) izradu individualnih planova zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima u saradnji sa drugim potpisnicima sporazuma.

Za potencijalne žrtve trgovine ljudima, državljanke Crne Gore i strane državljanke, Centar za socijalni rad će pokrenuti proceduru na osnovu dokumentacije koju obezbjeđuju Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo inostranih poslova, Ministarstvo prosvjete i nauke i druge relevantne institucije.

JU Centri za socijalni rad, u svim slučajevima sumnje da je osoba žrtva trgovine ljudima, primjenjuju standarde identifikacije, kako bi se ispoštovalo:

a) pravo na privatnost potencijalnih žrtava, naročito za pitanja lične prirode i pitanja traumatične prirode, ukoliko nijesu u svrhu prikupljanja neophodnih podataka,

b) pravo potencijalne žrtve na sve informacije u oblasti socijalne, dječje zaštite i porodičnih odnosa, kao i u drugim mogućim postupcima koji će se preduzimati u cilju njene zaštite.

Ministarstvo sarađuje sa NVO i drugim nadležnim institucijama radi ostvarivanja Sporazuma o međusobnoj saradnji.

Ministarstvo prosvjete i nauke potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, djeci, koja zakonito borave na teritoriji države, obezbjeđuje odgovarajući smještaj, odnosno nastavak obrazovanja u javnim vaspitno-obrazovnim ustanovama, sa prioritetom u odnosu na ostale slučajeve, u skladu sa propisima koji regulišu odgovarajuću oblast vaspitanja i obrazovanja, uz poštovanje prava na privatnost, naročito za pitanja lične

prirode i traumatična pitanja koja nijesu neophodna da bi se uključili u vaspitno-obrazovni sistem. Istovremeno, odgovarajuće službe Ministarstva, kao i psihološko-pedagoške službe u javnim vaspitno-obrazovnim ustanovama e obezbijediti brzo i efikasno uključivanje djece u vaspitno-obrazovni sistem na teritoriji države.

Mehanizmi podrške i pomoći koja će se obezbijediti djeci – potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, zasnivaju se na:

- posebnim pedagoško-psihološkim postupcima u službama vaspitno-obrazovnih ustanova i uz njihovu procjenu fizičkog i psihičkog stanja djece, upućivanje na posebne stručne tretmane, kao i predloge za određivanje posebnih programa, u skladu sa propisima za tu oblast vaspitanja i obrazovanja;
- praćenju ponašanja i učenja djeteta i obavještanju odgovarajućih službi u sistemu zaštite djece utvrđenom Sporazumom.

Neophodne troškove vezane za smještaj u vaspitno-obrazovnim ustanovama (domovi učenika) i pristup obrazovanju, naročito stručnom obrazovanju i usavršavanju koje vodi do prvog zanimanja djeteta, obezbjeđuje Ministarstvo za vrijeme njihovog boravka na teritoriji države Ministarstvo će preko rada javnih vaspitno-obrazovnih ustanova kroz redovne i posebne programe u sklopu Akcionog plana, kontinuirano pratiti rad na edukaciji i razvijanju svijesti kod djece i učenika o ljudskim pravima, o zaštiti dostojanstva i integriteta ličnosti, uz garantovanje ravnopravnosti polova, na principu zasnovanom na pravima djeteta, s ciljem da ne budu žrtve trafikinga. Ministarstvo prosvjete i nauke će, pod propisanim uslovima, sarađivati i omogućiti NVO i drugim organizacijama i stručnjacima pristup vaspitno-obrazovnim ustanovama u aktivnostima namijenjenim za prezentaciju programa koji je primjeren njihovom uzrastu i koji odgovaraju ciljevima iz ovog člana. Ministarstvo stalno radi na razvoju vaspitno-obrazovne politike i mjera zaštite i dobrobiti djece, posebno adolescenata, i sarađuje sa drugim organima i organizacijama u suzbijanju trgovine ljudima ili zaštite ljudskih prava, posebno prava djeteta, vodeći racuna o najboljem njegovom interesu. Ministarstvo se maksimalno zalaže za na planu uključivanja pripadnika posebno rizičnih grupa, naročito romske populacije u vaspitno-obrazovni sistem u što većem broju i pospiješivanju njihove uspješnije integracije u društvo i bolji socijalni status. Ministarstvo sarađuje sa NVO i drugim nadležnim institucijama radi ostvarivanja ciljeva Sporazuma.

Ministarstvo pravde je nadležno za normativne poslove koji obuhvataju pripremanje krivičnog materijalnog i procesnog zakonodavstva i praćenje njegove usaglašenosti sa međunarodnim standardima iz oblast trgovine ljudima.

Ministarstvo pravde je centralni organ komunikacije pravosudne saradnje u krivičnim stvarima koja se odnosi na postupanje po zamolnicama domaćih i stranih pravosudnih organa za potrebe vođenja krivičnog postupka ili razmjene obavještanja o nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv trgovine ljudima.

Ministarstvo unutrašnjih poslova u kontinuitetu prati implementaciju Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. U Strategiji za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala u Uvodnom dijelu poglavlje 5 tačka 5.3. je predviđeno da navedena Konvencija predstavlja međunarodni pravni i institucionalni okvir za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala u Crnoj Gori.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava sprovodi više programa koji imaju za cilj poboljšanje položaja RAE populacije, koja je prepoznata kao ranjiva grupa u odnosu na fenomen trgovine ljudima.

Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, kroz ostvarivanje diplomatske korespondencije, odnosno dostavljanje izvještaja diplomatsko-konzularnim predstavništvima Crne Gore i međunarodnim organizacijama o mjerama koje preduzimaju nadležni državni organi, je uključeno u praćenje implementacije Konvencije UN o transnacionalnom organizovanom kriminalu sa pratećim Palermo Protokolom i Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. Takođe, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija učestvuje u postupku regulisanja statusa u međunarodnim sporazumima za koje nadležni organi pokrenu inicijativu za pristupanje (pribavljanje izvornih tekstova, davanje mišljenja, priprema mehanizama za ratifikaciju/pristupanje), odnosno u određenim slučajevima Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija samoinicijativno dostavlja tekstove konvencija za koje smatra da bi bilo cjelishodno razmotriti mogućnost pristupanja istima.

Shodno Akcionom planu za implementaciju Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima, MVPEI pruža pomoć žrtvama trgovine ljudima posredovanjem u dobijanju dokumenata u direktnoj komunikaciji sa ambasadama i konzularnim predstavništvima akreditovanim u Crnoj Gori, kao i posredovanjem u organizaciji putovanja i prihvata u zemlji porijekla.

- Pitanje 3: Da li su neke nevladine organizacije ili druga tijela civilnog društva doprinjele pružanju odgovora na ovaj upitnik? Ako jesu, molimo navedite glavne aktivnosti NVO-a i/ili drugih entiteta civilnog društva koji su učestvovali.

Predstavnici nevladinih organizacija nisu direktno odgovarali na Upitnik, ali su njihove aktivnosti i značajni doprinosi u borbi protiv trgovine ljudima sadržani u odgovorima.

I. **Integracija ključnih koncepata i definicija Konvencije u unutrašnje pravo članica**

Oblast I.1. Integracija akcije protiv trgovine ljudima bazirane na ljudskim pravima

U skladu sa Konvencijom, trgovina ljudima “predstavlja kršenje ljudskih prava i povredu dostojanstva i integriteta čovjeka” (treći paragraf u Preambuli Konvencije). Stoga, po odredbama i po duhu Konvencije, trgovina ljudima predstavlja ne samo krivično djelo, već kršenje ljudskih prava.

- Pitanje 4: Molimo navedite da li po vašem unutrašnjem pravu trgovina ljudima predstavlja kršenje ljudskih prava (ili samo krivično djelo, ispod pogledati Oblast II.3.).

Imajući u vidu da je Ustavom Crne Gore iz oktobra 2007.godine, tačnije članom 9 propisano da:

„Potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva”, trgovina ljudima se smatra kršenjem ljudskih prava i povredom dostojanstva i integriteta čovjeka u skladu sa Konvencijom SE za borbu protiv trgovine ljudima (3 stav Preambule Konvencije).

U skladu sa Ustavom Crne Gore u dijelu koji tretira ljudska prava i slobode garantuje se dostojanstvo i sigurnost čovjeka i zabranjuju se svi vidovi trgovine ljudima odnosno djecom¹.

- Pitanje 5: Molimo navedite koja specijalna pravna zaštita postoji po vašem unutrašnjem pravu (uključujući sudsku praksu) u slučajevima kršenja ljudskih prava, koja bi se primijenila na slučajeve trgovine ljudima (na primjer, ustavna zaštita, pozitivna obaveza države, prioritetno ispitivanje, itd...).

- U dijelu nadležnosti sudova procesuirani predmeti trgovine ljudima, imaju prioritet u rješavanju. Predsjednici svih sudova su u obavezi da mjesečno dostavljaju izvještaje Vrhovnom sudu o toku krivičnih postupaka za krivično djelo trgovina ljudima i trgovina djecom radi usvojenja.

U sudovima u Crnoj Gori postoji Služba za podršku oštećenima/svjedocima-žrtve trgovine ljudima, trgovine djecom radi usvojenja i nasilja u porodici i porodičnoj zajednici. Publikovan je informator koji oštećenima/svjedocima pruža kontakt podatke o zaposlenima u sudovima zaduženim za pružanje podrške, kao i informacije o krivičnom postupku, svjedočenju, mjerama zaštite oštećenih/svjedoka.

¹ Član 28 Jemči se dostojanstvo i sigurnost čovjeka; Jemči se nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta čovjeka, njegove privatnosti i ličnih prava. Niko ne smije biti podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju; Niko se ne smije držati u ropstvu ili ropском položaju; član 63 zabranjuje prinudan rad.

- Kao vrlo važna za uspješno procesuiranje počinioca krivičnog dela trgovine ljudima, **zaštita svjedoka** se utvrđuje u dva zakonska akta. Zakonik o krivičnom postupku definiše zaštitu svjedoka na sudu predviđajući mogućnost saslušavanja pod pseudonimom i saslušavanja uz pomoć tehničkih uređaja (zaštitni zid, uređaji za prenos slike i zvuka i sl.). Zaštita svjedoka izvan krivičnog postupka (van suda), u pretkrivičnom postupku kao i po okončanju krivičnog postupka, regulisana je odredbama Zakona o zaštiti svjedoka. Ovaj zakon predviđa da se osim svjedoka može se štititi i njemu blisko lice, a to je: bračni drug, srodnik kao i drugo njemu blisko lice koje on kao takvo označi i zahtijeva njegovu zaštitu.

Oblast I.2. Sveobuhvatan pristup trgovini ljudima, koordinacija svih aktera i aktivnosti na prevenciji, suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti žrtava, kao i međunarodnoj saradnji

Pitanjima u ovoj oblasti se nastoje prikupiti informacije o sveobuhvatnoj prirodi pravnog okvira i politika borbe protiv trgovine ljudima, uspostavljenih od strane članica Konvencije, koje obuhvataju mjere prevencije, zaštite i krivičnog gonjenja (Član 1) , kao i saradnje (članovi 29, 32 i 35).

Ova saradnja treba da sadrži:

- nacionalnu koordinaciju i saradnju između svih nacionalnih aktera uključenih u borbu protiv trgovine ljudima (član 29-2). Svaka nacionalna akcija za borbu protiv trgovine ljudima će biti sveobuhvatna i multiresorska i uključice potrebnu multidisciplinarnu ekspertizu. Sveobuhvatna nacionalna akcija će biti koordinisana od strane posebnog vladinog organa ili entiteta. Ova "koordinaciona tijela", koja se odnose na član 29 Konvencije, se razlikuju od "Nacionalnih izvjestilaca". U skladu sa Konvencijom, obezbjeđivanje nacionalnih politika i akcija je obavezno ("će"), dok je imenovanje Nacionalnog izvjestioca opcionalno ("će razmotriti mogućnost imenovanja").
- međunarodna saradnja između svih aktera iz različitih članica (Glava VI Konvencije). Član 32 propisuje opšte principe i mjere u cilju međunarodne saradnje. Prvo, članice će sarađivati međusobno "u najvećoj mogućoj mjeri". Ovaj princip zahtijeva od članica da obezbijede široku međusobnu saradnju i da minimalizuju prepreke za brzu razmjenu informacija i dokaza na međunarodnom nivou. Član 32 sadrži opšti dio obaveza za saradnju: saradnja će uključiti sprječavanje i suzbijanje trgovine ljudima (prvi stav), pružanje zaštite i pomoći žrtvama (drugi stav), vršenje istraga i sprovođenje postupaka koji se odnose na krivična dela iz ove Konvencije (treći stav), odnosno krivičnih djela utvrđenih u skladu sa članovima 18,20 i 21.
- saradnja sa civilnim društvom (član 35). Strateška saradnja po članu 35 između državnih organa, državnih funkcionera i civilnog društva podrazumijeva uspostavljanje okvira za saradnju putem kojih će državni akteri ispunjavati njihove obaveze u skladu sa Konvencijom, udruživanjem njihovih napora sa civilnim sektorom. Saradnja sa međunarodnim i nevladinim organizacijama koje su aktivne na polju prevencije i zaštite žrtava je takođe potrebna.

Pitanja koje se tiču sveobuhvatnog pristupa trgovini ljudima (član1):

- Pitanje 6: Molimo navedite nazive glavnih unutrašnjih zakonskih odredaba i/ili propisa koji sadrže mjere za prevenciju trgovine ljudima, zaštitu i pomoć žrtvama, kao i za kriminalizaciju trgovine ljudima i procesuiranje trafikanata.

- Za kriminalizaciju trgovine ljudima i procesuiranje trafikinga glavni propisi su Krivični zakonik i Zakonik o krivičnom postupku.

- Prioriteti u suzbijanju trgovine ljudskim bićima obezbijeđeni su donošenjem seta zakona u oblasti pravosuđa i to: Krivičnog zakonika i izmjena („Sl. list RCG“, br.70/2003, 13/2004, 47/2006 i „Sl. list CG“, br. 40/2008), Zakonika o krivičnom postupku („Sl. list RCG“, br. 71/2003, 7/2004, 47/2006) Novi ZKP ("Sl. list

CG", br.57/09 od 18.08.2009.godine), Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužiocu ("Sl. list CG" br.40/08), Zakona o zaštiti svjedoka („Sl. list RCG“, br.65/2004).

- Krivičnim zakonikom Crne Gore obuhvaćena su krivična djela kojim se kriminalizuje trgovina ljudima, a to su: čl. 444 trgovina ljudima, čl.445 trgovina djecom radi usvojenja i čl. 446 zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu.

Trgovina ljudima

Član 444

„(1) Ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj sluge, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Smatra se da je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu, prijetnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja.

(3) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje tri godine.

(4) Ako je usljed djela iz st. 1 i 3 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina.

(5) Ako je usljed djela iz st. 1 i 3 ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.

(6) Ko se bavi vršenjem krivičnog djela iz st. 1 do 3 ovog člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje deset godina.

(7) Ko koristi usluge lica za koje se zna da je prema njemu učinjeno djelo iz stava 1 ovog člana, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(8) Ako je djelo iz stava 7 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.“

Trgovina djecom radi usvojenja

Član 445

(1) Ko oduzme lice koje nije navršilo četrnaest godina radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima ili ko usvoji takvo lice ili posreduje u takvom usvojenju ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo lice koje nije navršilo četrnaest godina ili ga prevozi, obezbjeđuje mu smještaj ili ga prikriva, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Ko se bavi vršenjem djelatnosti iz stava 1 ovog člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje tri godine.

Zasnivanje ropskog odnosa

Član 446

(1) Ko, kršeći pravila međunarodnog prava, stavi drugog u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji ovakvog lica ili podstiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili o kojem se stara, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Ko prevozi lica koja se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu iz jedne zemlje u drugu, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ko djelo iz st. 1 i 2 ovog člana učini prema maloljetnom licu, kazniće se zatvorom od pet do petnaest godina.

- Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika (usvojenog 22. aprila 2010. godine i objavljenom u "Službenom listu Crne Gore", broj 25/2010) predviđena je izmjena krivičnog djela "Trgovina ljudima", uz uvođenje posebnog oblika tog djela koji inkriminiše korišćenje usluga žrtve, (stav 7 člana 444).

- Procesuiranje izvršilaca ovih krivičnih djela radi se po Zakoniku o krivičnom postupku.

-U korpusu krivičnih djela protiv časti i ugleda, kao krivična djela propisana su „Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa“ član 209 i „Posredovanje u vršenju prostitucije“ član 210.

„Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa“ u članu 209 predstavlja omogućavanje ili pomaganje polnog odnosa, gdje izvršilac ovog djela ne učestvuje lično u vršenju obljube ili njoj izjednačenog čina ili druge polne radnje, ali pomaže drugim licima da to čine. Društvena opasnost ovog djela i zakonodavni motiv propisivanja je što se na blud u smislu ovog krivičnog djela, podvode maloljetna lica.

- Radnja djela je podvođenje maloljetnog lica u širem smislu, svaka djelatnost kojom se maloljetno lice dovodi u vezu sa drugim licem radi obljube, sličnog čina ili drugih polnih radnji. Metodi vršenja su različiti, npr. prenošenjem poruka, uspostavljanjem kontakta, nagovaranjem maloljetnog lica i sl. Propisana kazna je zatvor od tri mjeseca do pet godina. Drugi oblik ovog djela je omogućavanje vršenja bluda sa maloljetnikom, npr. izdavanjem prostorija, davanjem u najam stana, prevoženjem do mjesta vršenja bluda i sl. Predviđena je kazna zatvora do tri godine. U oba slučaja, smatra se da je djelo izvršeno samim podvođenjem ili omogućavanjem vršenja obljube, sa njom izjednačenog čina ili druge polne radnje, dakle nije neophodno da je došlo do samog seksualnog čina.

- **„Posredovanje u vršenju prostitucije“** u članu 209, predstavlja navođenje ili podsticanje drugog na prostituciju, učestvovanje u predaji lica drugom licu radi vršenja prostitucije i propagiranje i reklamiranje prostitucije putem sredstava javnog informisanja i drugih sredstava. Radnja ovog djela je alternativno određena i oblici vršenja propisani su veoma široko, što omogućava podvođenje velikog broja djelovanja na lica da se bave prostitucijom pod ovo krivično djelo. Posredovanje u vršenju prostitucije može da se odnosi na veći broj lica, ali je za podsticanje dovoljno i kada se na prostituciju navodi, podstiče, vrbuje ili namamljuje, ili se predaje drugom licu radi prostitucije samo jedno lice. Propisana kazna je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Kvalifikatorni (teži) oblik ovog krivičnog djela postoji kada se posreduje u vršenju prostitucije maloljetnih lica, u kom slučaju je zapriječena kazna zatvora od jedne do deset godina. Krivični zakonik propisao je kao krivično djelo i „Nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi“ u članu 405, u korpusu krivičnih djela protiv javnog reda i mira.

- **Zakon o potvrđivanju Konvencije Savjeta Evrope o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja** („Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori“, broj 6/09) stupio je na snagu u odnosu na Crnu Goru od 1. jula 2010. godine. Predviđeno je donošenje posebnog zakona u skladu sa ovom Konvencijom kojim će se propisati nacionalni mehanizmi za nadoknadu štete žrtvama krivičnih djela nasilja, putem konfiskacije imovine od izvršilaca.

- Takođe se otpočelo sa primjenom **novog Zakona o krivičnom postupku**. Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore – Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina otpočelo je sa primjenom Zakonika o krivičnom postupku – **tužilački koncept istrage**, kojim je definisano i prošireno oduzimanje imovine od izvršilaca krivičnih djela organizovanog kriminala, kao i obrnuti teret dokazivanja njenog porijekla.

- Vlada Crne Gore je utvrdila **Nacrt Zakona o maloljetničkom pravosuđu**. Organizovana je - javna rasprava o nacrtu Zakona, čime je data prilika predstavnicima pravosuđa, socijalnog i civilnog sektora da kroz

primjedbe, predloge i sugestije doprinesu kvalitetu teksta zakona. Odobren je nastavak Projekta maloljetničkog pravosuđa koji će se finansirati iz IPA fondova.

- **Pitanje 7:** Da li vaša zemlja ima sveobuhvatnu nacionalnu strategiju i/ili nacionalni Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima? Ako ima, molimo navedite njegov naziv, datum usvajanja i vrijeme koje obuhvata, glavna polja akcije i organ/tijela odgovorna za njegovu implementaciju.

Vlada Crne Gore je među prvim u regionu, usvojila **Nacionalnu strategiju** za borbu protiv trgovine ljudima, kao osnovni dokument u kome su sadržane smjernice za postupanje svih relevantnih subjekata u borbi protiv trgovine ljudskim bićima u Crnoj Gori, kroz prevenciju, zaštitu i krivično gonjenje izvršilaca. Za implementaciju Nacionalne strategije usvojena su i realizovana četiri Akciona plana (2003. 2006. 2009 i 2010). Nacionalna Strategija je podijeljena u tri djela: krivično gonjenje, zaštita i prevencija i ima sveobuhvatan pristup problemu trgovine ljudima.

Dio krivičnog gonjenja je posvećen prvenstveno procjeni stanja kriminaliteta iz ove oblasti, usvajanju novih zakonskih rješenja, jačanju kapaciteta nosilaca pravosudne funkcije, policije, kao i predstavnika drugih državnih organa i nevladinog sektora u cilju identifikacije potencijalnih žrtava trgovine ljudima, efikasnog krivičnog gonjenja i efikasnog suđenja, koje između ostalog podrazumijeva i prioritarno rješavanje predmeta trgovine ljudima.

U dijelu **Zaštita**, Akcionog plana za implementaciju Nacionalne strategije, definisana je uloga svih relevantnih državnih organa koji u skladu sa zakonskim nadležnostima sprovode obaveze predviđene Strategijom i Akcionim planom u smislu pružanja odgovarajuće zaštite žrtve u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima, koji podrazumijevaju adekvatnu obučenosť policije, sudija i tužilaca u postupanju sa žrtvama. S tim u vezi, predviđena je i saradnja sa nevladinim organizacijama, kako bi se obezbijedio siguran smještaj uz psihološku i medicinsku pomoć. Potrebno je obezbijediti adekvatnu zaštitu žrtava u periodu prije suđenja kako bi se povećala vjerovatnoća da će žrtva svjedočiti.

Prevencija i edukacija u funkciji Opštih ciljeva iz Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima definisane su u cilju prethodnog djelovanja, protiv trgovine ljudima, odnosno kreiranja sistema koji kroz podizanje nivoa svijesti cjelokupne javnosti i edukaciji, posebno djece o njihovim pravima o oblicima trgovine ljudima, kontinuirano praćenje medija i interneta u prevenciji trgovine ljudima, odnosno djecom, jačanje i učvršćivanje saradnje na lokalnom nivou oko sprovođenja programa i projekata o borbi protiv trgovine ljudima, nesmetano funkcionisanja SOS linije za žrtve trgovine ljudima, obezbjeđuju uslovi za efikasno suzbijanje trgovine ljudima.

Za praćenje implementacije Nacionalne strategije i pojedinačnih Akcionih planova zadužena je **Radna grupa**, koja je formirana kao multiresorsko tijelo u čiji sastav ulaze predstavnici predstavnici sudstva, tužilaštva, Ministarstva pravde, Ministarstva zdravlja, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva prosvjete i sporta, Uprave policije, Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Ministarstva kulture i medija, na nivou pomoćnika ministara, kao i predstavnici Ambasade SAD-a, međunarodnih organizacija OSCE-a, IOM-a, UNICEF-a i delegacije Evropske komisije u svojstvu posmatrača.

Zadatak Radne Grupe je da koordinira i unaprijeđuje aktivnosti nadležnih institucija u sprovođenju Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima; priprema kvartalne Izvještaje o realizaciji mjera iz Akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima, utvrđuje prioritete, dinamiku i rokove realizacije i ocjenjuje postignute rezultate u implementaciji Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima; po potrebi priprema pojedinačne Akcione planove za borbu protiv trgovine ljudima i obezbjeđuje njihovo sprovođenje. Radna grupa može tražiti podatke, objašnjenja i izvještaje od organa državne uprave, drugih državnih organa i organizacija u vezi sa pitanjima koja se odnose na prevenciju, zaštitu i krivično gonjenje izvršilaca. O svom radu Radna grupa izvještava Vladu Crne Gore.

Konstatovano je da će realizacijom Akcionog plana za 2010-2011. godinu postojeća Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima biti u potpunosti implementirana, te da je u narednom periodu potrebno izraditi i usvojiti novi strateški dokument u ovoj oblasti.

Pitanja u vezi specijalizovanih tijela, koordinacije aktera i aktivnosti u borbi protiv TLJ, kao i međunarodne saradnje (članovi 29, 32 do 35):

- Pitanje 8: Da li u vašoj zemlji postoje osobe ili tijela specijalizovana za borbu protiv trgovine ljudima i zaštitu žrtava? Ako postoje, molimo da opišete vrstu i periodičnost treninga obezbijeđenih za ove osobe ili zaposlene u ovim tijelima? Molimo navedite finansijske resurse (u eurima) izdvojene za ove treninge.

Institucije uključene u borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori su: Vrhovni državni tužilac, Vrhovni sud, Uprava policije, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo pravde, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija.

- Vladina kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, u skladu sa svojom nadležnostima, na početku godine pravi plan obuke državnih službenika koji mogu doći u kontakt sa žrtvama trgovine ljudima, kako u oblasti prevencije, tako i u oblasti zaštite i krivičnog gonjenja izvršilaca. Na osnovu pomenutog plana resorna ministarstva, organi uprave, samostalno ili uz novčanu pomoć od strane međunarodnih organizacija, kontinuirano sprovode obuke svojih službenika, a sve u cilju adekvatnog tretmana žrtava trgovine ljudima. Prema Sporazumu o saradnji državnih institucija (Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo zdravlja, Uprave policije) i tri nevladine organizacije u borbi protiv trgovine ljudima, svaka vladina institucija uključena u borbu protiv trgovine ljudima ima imenovanu po jednu ili dvije osobe (zavisno od potrebe), čija je dužnost da koordiniraju aktivnosti za ostale službenike u ovoj oblasti, da pohađaju specijalističke obuke i nakon toga, da obuče ostale zaposlene u toj instituciji. Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, uz stručnu i finansijsku podršku međunarodnih partnera, organizuje radionice za predstavnike lokalne samouprave, tužilaštva, sudstva, zdravstvenih organizacija, pripadnika policije, školstva, nevladinog sektora po pitanju borbe protiv trgovine ljudima. Tom prilikom, učesnici imaju priliku da se kroz iskustvene radionice upoznaju sa zakonskom regulativom, primjerima dobre prakse, kao i načinima postupanja sa žrtvama trgovine ljudima.

-U Crnoj Gori uspostavljen pravni okvir koji na adekvatan način tretira pitanje edukacije nosilaca pravosudne funkcije (sudija i državnih tužilaca). Naime, 2006. godine usvojen je Zakon o edukaciji u pravosudnim organima („SL.list RCG“, broj 27/206), kojim je edukacija definisana kao organizovano usvajanje i usavršavanje teorijskih i praktičnih znanja i vještina, korišćenjem programa koji obezbjeđuju aktivno angažovanje nosilaca pravosudne funkcije tokom edukacije.

Prema ovom zakonu, stručno usavršavanje nosilaca pravosudne funkcije tretirano je i kao pravo, i kao obaveza. Zakonom je definisano i da se edukacija organizuje kao inicijalna i kontinuirana, a na osnovu godišnjeg programa i posebnih programa edukacije. Programi edukacije za nosioce pravosudne funkcije obuhvataju, između ostalog i profesionalne vještine.

U Višim sudovima u Podgorici i Bijelom Polju postoji Specijalizovano odeljenje za borbu protiv organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina koje postupa u predmetima trgovine ljudima kada je ovo krivično djelo izvršeno na organizovan način ili sa smrtnom posljedicom. U ostalim slučajevima trgovine ljudima postupaju sudije osnovnih sudova.

Za sudije se organizuje permanentna edukacija u Centru za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije, gdje predavanja iz krivične materije tretiraju i pitanja trgovine ljudima. Predavači su sudije Vrhovnog suda, domaći i strani eksperti. Troškovi edukacije padaju na teret budžeta Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije koji je sastavni dio budžeta Vrhovnog suda.

Crnogorske sudije redovno učestvuju u radu domaćih i međunarodnih konferencija i seminara koje imaju za temu trgovinu ljudima.

U sudovima u Crnoj Gori postoji Služba za podršku oštećenima/svjedocima-žrtve trgovine ljudima, trgovine djecom radi usvojenja i nasilja u porodici i porodičnoj zajednici. Publikovan je informator koji oštećenima/svjedocima pruža kontakt podatke o zaposlenima u sudovima zaduženim za pružanje podrške, kao i informacije o krivičnom postupku, svjedočenju, mjerama zaštite oštećenih/svjedoka.

- Novom organizacijom Ministarstva unutrašnjih poslova i Uprave policije početkom 2007. godine donešen je novi Pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta u Upravi te su poslovi i zadaci u borbi protiv trgovine ljudima iz Specijalnog tima za borbu protiv trgovine ljudima prešli u Sektor kriminalističke policije – Odsjeka za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, kroz posebnu Grupu za suzbijanje opsteg organizovanog kriminala u kojoj je posebna linija rada za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija – krijumčarenja ljudima. S obzirom da je trgovina ljudima po samoj definiciji bića tog krivičnog djela međunarodni-transnacionalni organizovani kriminal, praćenje i rad po ovim krivičnim djelima u cilju veće efikasnosti i mogućnosti vođenja proaktivnih istraga uz primjenu specijalnih istražnih tehnika u otkrivanju je kao i drugim zemljama pri Odsjeku za borbu protiv organizovanog kriminala kako je i pomenuto.

- Na Policijskoj Akademiji u Danilovgradu je uveden predmet trgovina ljudima u sklopu redovne nastave. Službenici Odsjeka za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala su učestvovali na više Konferencija održanih sa ciljem jačanje stručnih kapaciteta neposrednih izvršilaca poslova na suzbijanju trgovine ljudima, seminara na temu uloga policije u identifikaciji, krivičnom gonjenju prikaz slučajeva trgovine ljudima u svrsi radne eksploatacije i prinudnog prosjačenja, kao i u Projektu ICMPD-a pod nazivom Jačanje transnacionalne saradnje vezano za slučajeve trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi (TRM II). Takođe, isti su uključeni u projekat »Formiranje zajedničkih istražnih timova u borbi protiv trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi«.

- Septembra 2010. godine realizovane su tri obuke za predstavnike inspekcije rada, inspekcije zaštite na radu i predstavnike Centara za socijalni rad, u cilju **jačanja stručnih kapaciteta inspeksijskih i socijalnih službi u odnosu na fenomen trgovine ljudima** sa ciljem bolje identifikacije potencijalnih žrtava trgovine ljudima, i potencijalni trafikantata. Pomenute obuke su organizovane, finansirane i sprovedene od strane Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima. Obuke je pohađalo 27 inspektora rada, 11 inspektora zaštite na radu i 10 predstavnika Centara za socijalni rad, sa teritorije cijele Crne Gore.

- 25.09.2009. godine savjetnice u Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima su u okviru kursa za vojne posmatračke UN pod nazivom »BALMOC 1/09« održale predavanje na temu »Borba protiv trgovine ljudima« u Danilovgradu.

- Pitanje 9: Da li u okviru vaše vladine strukture postoji nacionalno tijelo odgovorno za koordinaciji svih nacionalnih aktera i aktivnosti protiv trgovine ljudima (bez obzira na naziv ili da li je to tijelo uspostavljeno zbog ovog specifičnog razloga ili da li je ova odgovornost dodijeljena već postojećem vladinom organu) ? Ako postoji, molimo navedite naziv, administrativni status, godišnji budžet (u eurima), ljudske resurse, sastav i nadležnosti. Ako trenutno ne postoji takvo koordinaciono tijelo, postoje li planovi da se takvo jedno uspostavi u bliskoj budućnosti? Ako postoji, molimo da dostavite detalje.

- Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, kao organizacioni oblik u sistemu državne uprave pripada Vladi Crne Gore – Generalnom sekretarijatu Vlade. Kancelarija obavlja poslove koji se odnose na primjenu međunarodnih propisa, konvencija, sporazuma iz oblasti borbe protiv trgovine ljudima; pokreće inicijative za usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa međunarodnim standardima, ostvaruje odnose i saradnju domaćih i međunarodnih subjekata u cilju stvaranja efikasnih mehanizama za borbu protiv trgovine ljudima, koordinira aktivnostima nadležnih tijela državne uprave, međunarodnih i nevladinih organizacija, koordinira sastancima Radne grupe za implementaciju nacionalne Strategije za borbu protiv trgovine ljudima Vlade CG, učestvuje u radu međunarodnih konferencija, prezentuje pred međunarodnim

organizacijama efekte koji se postižu na polju borbe protiv trgovine ljudima, vrši objedinjavanje statistika o žrtvama i počiniocima krivičnog djela trgovine ljudima i o istim informiše domaću i inostranu javnost, koja pažljivo analizira i daje veoma značajne ocjene o efektima koji se postižu na tom planu, kao i vrši nadzor i finansira funkcionisanje Vladinog Skloništa za žrtve trgovine ljudima.

-Zaposleni u Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima:

- Šef Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima (Zoran Ulama),
- 5 službenika.

(ukupno 6 lica)

- Vlada CG opredijeljuje potrebna finansijska sredstva za funkcionisanje Skloništa za žrtve trgovine ljudima u Crnoj Gori, u cilju pružanja neophodne pomoći smještaja i ishrane, odjeće i druge neophodne pomoći žrtvama trafikingu u Crnoj Gori (prije svega zdravstvene, socijalne, psihološke, pravne, i druge pomoći). Opredijeljena sredstva nalaze se u okviru Budžeta Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima.

- Shodno potpisanom Sporazumu između Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i NVO »Crnogorski ženski lobi« o projektu zaštite žrtava trgovine ljudima, Kancelarija se obavezala, da će iz svojih sredstava, pokrivati sve rashode koji nastaju nesmetanim funkcionisanjem Skloništa. Bitno je naglasiti da je Kancelarija obavezna plaćati troškove rente, režija i isplaćivati zarade zaposlenim aktivistkinja, bez obzira da li se u Skloništu nalaze štice/nik/ci ili ne, kako bi stručni kadar i prostor Skloništa u svakom momentu bili na raspolaganju u slučaju kada se pojavi žrtva. Navedeno podrazumijeva fiksni iznos troškova koje Kancelarija izdvaja za Sklonište, dok ostali dio troškova zavisi od broja i vremena boravka štice/nika/ca u Skloništu, koji podrazumijevaju osnovni paket pomoći – hranu, sredstva za higijenu, lijekove, odjeću, obuću i sl, dok u skladu sa specifičnim potrebama svake pojedinačne žrtve, žrtvi se obezbjeđuje i specijalni paket pomoći.

- Budžet sa kojim Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima raspolaže iznosi 111.000 eura.

- Pitanje 10: Da li je ovo koordinaciono tijelo takođe odgovorno za koordinaciju prikupljanja administrativnih podataka ili istraživanja o trgovini ljudima? Ako nije, molimo navedite koje tijelo/entitet ima ovu odgovornost.

- Na inicijativu Vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima formirana je **Tripartitna komisija** u sastavu od predstavnika Vrhovnog državnog tužilaštva, Vrhovnog suda, Uprave policije i Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, koja prati statistike o trgovini ljudima i podatke na mjesečnom nivou dostavlja Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima.

Kancelarija kao koordinaciono tijelo objedinjuje podatke i kreira jedinstvenu statistiku o trgovini ljudima u Crnoj Gori. Pomenute statistike obuhvataju podatke kako o počiniocima, tako i o žrtvama ovog krivičnog djela, kao i cjelokupni opis krivičnog procesa. Pomenute detaljne statistike su javne i 24h dostupne na sajtu Kancelarije (www.antitrafficking.gov.me).

- Pitanje 11: Da li NVO imaju puno članstvo u vašem nacionalnom koordinacionom tijelu? Ako imaju, koliko njih? Molimo navedite kriterijume za članstvo NVO-e.

- Kriterijumi i postupak za izbor predstavnika NVO u odgovarajuća tijela i radne grupe Vlade uređuju se posebnim aktom koji donose resorna ministarstva u saradnji s NVO. Kada je u pitanju Radna grupa za praćenje implementacije Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima – koja je osnivana odlukom Vlade Crne Gore, kriterijumi za izbor predstavnika NVO predviđeni su Pravilnikom o kriterijumima za izbor predstavnika NVO u sastav Savjeta za saradnju Vlade i NVO:

Nevladina organizacija može predložiti kandidata za člana radne grupe ako:
--

- je upisana u registar nevladinih organizacija, najmanje godinu dana prije objavljivanja javnog poziva;
- u aktu o osnivanju i statutu ima utvrđene djelatnosti i ciljeve u područjima djelovanja iz nadležnosti Ministarstva;
- je u prethodnoj godini, u područjima djelovanja iz člana 4 ovog uputstva, realizovala jedan ili više projekata, ili učestvovala u jednoj većoj kampanji ili realizovala najmanje dvije jednokratne akcije;
- članovi organa upravljanja nevladine organizacije nijesu članovi organa političkih partija, državni ili javni funkcioneri, rukovodeća lica ili državni službenici ili namještenici u organima državne uprave.

Nevladina organizacija iz stava 3 ovog člana, dužna je da, uz predlog, dostavi:

- ovjerenu kopiju rješenja o upisu u registar organa državne uprave nadležnog za registraciju i vođenje evidencije o nevladinim organizacijama;
- ovjerene kopije akta o osnivanju i statute;
- pregled realizovanih projekata i aktivnosti u prethodnoj godini;
- ovjerenu kopiju završnog računa (bilans stanja i bilans uspjeha) za prethodnu godinu, ugovore o finansiranju, novinske članke i sl;
- izjavu lica ovlašćenog za zastupanje i predstavljanje nevladine organizacije o tome da članovi organa upravljanja nevladine organizacije nijesu članovi organa političkih partija, državni ili javni funkcioneri, rukovodeća lica ili državni službenici ili namještenici u organima državne uprave.

Član 4

Kandidat nevladine organizacije za člana radne grupe može biti lice koje:

- je crnogorski državljanin sa prebivalištem u Crnoj Gori;
- posjeduje iskustvo u oblasti za koju je nadležno Ministarstvo.
- nije član organa političke partije, državni ili javni funkcioner, rukovodeće lice, državni službenik ili namještenik u organima državne uprave;
- ima najmanje višu stručnu spremu.

Nevladina organizacija koja predlaže kandidata za člana radne grupe, pored dokumentacije iz člana 3 stav 4 ovog uputstva, dužna je da dostavi:

- ovjerenu fotokopiju lične karte ili drugog dokumenta na osnovu kojeg se utvrđuje identitet kandidata;
- ovjerenu kopiju diplome o stručnoj spremi;
- biografiju kandidata sa podacima o iskustvu u nevladinom sektoru u oblasti za koje je nadležno Ministarstvo;
- izjavu kandidata da nije član organa političke partije, državni ili javni funkcioner, rukovodeće lice, državni službenik ili namještenik u organima državne uprave;
- izjavu kandidata da prihvata kandidaturu za člana radne grupe Tijela.

- Spremnost institucija Vlade Crne Gore da se efikasno suprotstave trgovini ljudima je dokazana i potpisivanjem Sporazuma o saradnji između državnih institucija (Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo zdravlja, Uprave policije) i tri nevladine organizacije. Ovaj Sporazum, potpisan 2007. godine, čini produktivnijom saradnju državnih tijela koja su direktno uključena u pitanja trgovine ljudima i na taj način zakonom definisane obaveze institucija su konkretizovane kroz jasno određene operativne postupke koje potpisnici Sporazuma realizuju u rješavanju konkretnog slučaja trgovine ljudima. Sporazum je poseban akcenat stavio na postupanje u odnosu na žene i djecu žrtve trgovine ljudima.

Kako je u međuvremenu, kroz intezivan proces usklađivanja postojećih mehanizama borbe protiv trgovine ljudima sa međunarodnim standardima, u okviru procesa integracija, došlo je do određenih organizacionih i normativnih promjena, te uvažavajući snažan doprinos civilnog sektora u procesu kreiranja politika koje regulišu ovu problematiku, a usljed važnosti potrebe da slučajevi trgovine ljudima u što kraćem roku dobiju sudski epilog, inicirano je revidiranje Sporazuma. U skladu sa zaključkom Vlade od 3.novembra, 2010.godine, Kancelarija je formirala tim eksperata² koji je kroz 5 radnih sastanaka na kojima je usaglašen tekst novog Sporazuma o međusobnoj saradnji vladinih i nevladinih institucija i organizacija, kao i predstavnika sudstva i tužilaštva Sporazum će potpisati 8 novih partnera: Vrhovni sud Crne Gore, Crveni krst, JU Centri za podršku djeci i porodici, i 4 nova predstavnika civilnog sektora se intezivno bave ovom problematikom u Crnoj Gori³. Svečano potpisivanje Sporazuma obaviće se do kraja 2011. godine.

Prilikom odabira nevladinih organizacija, potpisnika Sporazuma, pored gore navedenih kriterijuma vodilo se računa da budu izabrane one nevladine organizacije koje ispunjavaju određene uslove (poznavanje

² Tim eksperata zadužen za revidiranje postojećeg teksta Sporazuma čine predstavnici Vrhovnog državnog tužioca, Uprave policije, Ministarstva zdravlja, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva prosvjete i sporta, nevladinog sektora, Crvenog krsta, kao i predstavnici Međunarodnih organizacija: OSCE, IOM, UNICEF.

³ Novi članovi ekspertskog tima su predstavnici Vrhovnog suda, NVO „romski savjet, NVO „SoS NK“, Crveni krst, JU Centar za borbu protiv trgovine ljudima, NVO „Dom nade“ kao i NVO SOS- telefon Podgorica.

specifičnosti fenomena trgovine ljudima, iskustvo u radu sa žrtvama i sl.), tj. koje imaju kapaciteta za pružanje adekvatne privremene/kratkoročne pomoći žrtvama trgovine ljudima do njihovog smještanja u Vladino Sklonište za žrtve trgovine ljudima.

- Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima održava sastanke potpisnika Sporazuma 2 puta godišnje, na kojima se podnose izvještaji o saradnji državnih institucija i nevladinih organizacija u borbi protiv trgovine ljudima, kada sve potpisnice (uključujući NVO) imaju prilike da daju sugestije, primjede i preporuke u cilju pospješivanja pomenute saradnje.

- Pitanje 12: Postoje li neki drugi nacionalni ili međunarodni subjekti ili tijela koji učestvuju u vašem nacionalnom koordinacionom tijelu? Ako postoje, molimo navedite koja.

Radi obezbjeđivanja što kvalitetnijeg sprovođenja Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima, Vlada Crne Gore je donijela Odluku o obrazovanju Radne grupe za praćenje implementacija Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima u čijem sastavu se nalaze predstavnici Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, Kabineta Potpredsjednika Vlade za politički sistem, unutrašnju i spoljnu politiku, Specijalnog tužioca za borbu protiv organizovanog kriminala, korupcije i ratnih zločina, Vrhovnog suda, Ministarstva zdravlja, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva prosvjete i nauke, Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave policije, Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija, Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Ministarstva kulture, Ministarstva pravde, kao i predstavnici Ambasade SAD-a u Podgorici; Delegacije Evropske Unije u Crnoj Gori; Misije OEBS-a; Misije IOM-a; UNICEF-a, u svojstvu posmatrača.

- Pitanje 13: Molimo opišite pravnu osnovu za međunarodnu saradnju između vaše zemlje i drugih zemalja u borbi protiv trgovine ljudima:

-nacionalno zakonodavstvo

-međunarodni instrumenti/ ugovori (bilateralni i/ili multilateralni).

Molimo navedite nazive pravnih instrumenata.

- Nacionalno zakonodavstvo: Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, Zakonik o krivičnom postupku.

- Multilateralni ugovori: Konvencija Ujedinjenih Nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine sa dopunskim protokolima, Evropska konvencija o borbi protiv trgovine ljudima, Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima, Strazbur 20.04.1959. godine, Dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima, Strazbur 17.03.1978. godine. Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima, Strazbur 08.11.2001., Evropska konvencija o ekstradiciji, Pariz 13.12.1957. godine, Dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o ekstradiciji, Strazbur, 15.10.1975. godine , Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o ekstradiciji, Strazbur, 17.03.1978. godine , Evropska konvencija o transferu osuđenih lica, Strazbur, 21.03.1983. godine, Dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o transferu osuđenih lica, Strazbur 18.12.1997. godine , Evropska konvencija o prenosu postupka u krivičnim stvarima, Strazbur, 15.05.1972. godine

- Bilateralne ugovore o pravosudnoj saradnji u krivičnim stvarima Crna Gora ima sa Austrijom, Bosnom i Hercegovinom, Belgijom, Bugarskom, Češkom, Srbijom, Slovačkom, Francuskom, Hrvatskom, Kiprom, Mađarskom, Makedonijom, Mongolijom, Njemačkom, Poljskom, Rusijom, Rumunijom, Slovenijom, Turskom i Španijom.

- Vrhovno državno tužilaštvo zaključilo je sporazume o saradnji u borbi protiv teškog transnacionalnog kriminala, krivičnih djela protiv čovječosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom – trgovine ljudima sa Javnim tužilaštvom Republike Srbije, Generalnim tužiocem Albanije, Javnog tužilaštva Republike Makedonije, Državnim odvjetništvom Republike Hrvatske, Generalnim tužilaštvom Ruske Federacije, Kancelarije Eulex Kosovo, Generalnim tužilaštvom Italije, Državnim tužilaštvom Ukrajine.

- Saradnja na policijskom nivou se odvija posredstvom Interpol-a, Oficira za vezu Odjeljenja za međunarodnu policijsku saradnju i Evropske integracije Uprave policije CG i SECI Centara, kao i na osnovu bilateralnih sporazuma:

- Sporazum između MUP-a Crne Gore i MUP-a Republike Hrvatske o policijskoj saradnji (2005. godine);
- Sporazum između MUP-a Crne Gore i Saveznog MUP-a Republike Austrije o policijskoj saradnji (2004. godine);
- Protokol o policijskoj saradnji između MUP-a Crne Gore i MUP-a Rumunije (2006. godine);
- Protokol između MUP-a Crne Gore i MUP-a Republike Srbije, o saradnji u borbi protiv terorizma, organizovanog kriminala, ilegalne trgovine narkoticima, psihotropne supstance i prekursori, trgovine ljudima, ilegalne migracije i drugih krivičnih čela, kao i saradnji u drugim oblastima iz njihove nadležnosti (2003. godine);
- Sporazum o saradnji između MUP-a Crne Gore i MUP-a Ruske federacije iz 2008. godine.
- Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade R.Albanije o saradnji na polju borbe protiv terorizma, organizovanog kriminala, trafikinga, kao i ostalih nelegalnih aktivnosti (2003. godine);
- Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske o policijskoj saradnji (2007. godine);
- Sporazum između Vlade Republike Slovenije i Vlade Crne Gore o saradnji u borbi protiv organizovanog kriminala, trafikinga ljudi i ilegalnih migracija, trafikinga nedozvoljenim drogama i prekursorima, terorizma i ostalih oblika kriminala (2006. godine);
- Pitanje 14: Koji koraci su preduzeti od vaše zemlje kako bi se osiguralo da strana koja je poslala zahtjev bude odmah obaviještena o finalnim rezultatima akcija preduzetih u okviru međunarodne saradnje na borbi protiv trgovine ljudima, kao što je propisano članom 34 Konvencije?

Pripadnici Uprave policije koji rade na poslovima borbe protiv trgovine ljudima, shodno Zakonu o policiji, kao i potpisanim sporazumima između Uprave policije Crne Gore i drugih policijskih uprava država u regionu, su u obavezi da upute obavještenje o rezultatima preduzetih aktivnosti strani koja je uputila zahtjev.

Zakonom o međunarodnoj pravnoj pomoći uređeno je pružanje međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima. U skladu sa tim zakonom za dostavljanje zamolnica za pravnu pomoć i odgovora po zamolnicama predviđena je sledeće:

Domaći pravosudni organ prosljeđuje zamolnice za međunarodnu pravnu pomoć stranim pravosudnim organima i prima zamolnice za međunarodnu pravnu pomoć stranih pravosudnih organa preko ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa. U slučaju kad međunarodni ugovor, odnosno uzajamnost ne postoji, Ministarstvo zamolnice za međunarodnu pravnu pomoć dostavlja i prima diplomatskim putem. U slučaju kad je to predviđeno međunarodnim ugovorom ili kad postoji uzajamnost, Ministarstvo dostavlja i prima zamolnice za međunarodnu pravnu pomoć preko nadležnog organa strane države kao centralnog organa komunikacije. Izuzetno, kad je to predviđeno međunarodnim ugovorom, domaći pravosudni organ može neposredno dostaviti nadležnom stranom pravosudnom organu i primiti od stranog pravosudnog organa zamolnicu za međunarodnu pravnu pomoć,

uz obavezu da kopiju zamolnice dostavi Ministarstvu. U hitnim slučajevima, ako postoji uzajamnost, zamolnica za međunarodnu pravnu pomoć može se dostavljati i primati posredstvom Nacionalnog centralnog biroa INTERPOL-a. Za pružanje međunarodne pravne pomoći nadležni su sudovi i državno tužilaštvo, u skladu sa zakonom.

- Pitanje 15: Da li relevantni organi vlasti u vašoj zemlji imaju mogućnost da sponatno dostavljaju informacije, bez prethodnog zahtjeva, organima vlasti u drugoj zemlji ako bi otkrivanje takvih infromacija moglo pomoći primajućoj zemlji u iniciranju ili sprovođenju istraga ili procesuiranja krivičnih djela ustanovljena u skladu sa Konvencijom? Ako postoji, molimo navedite koliko informacija je bilo razmijenjeno i koji su organi vlasti bili uključeni.

- Za dostavljanje informacija u cjelosti se poštuju Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima i međunarodni standardi. Međutim, koristeći uspostavljenu odličnu regionalnu i međunarodnu saradnju, crnogorske sudije nerijetko koriste profesionalne kontakte da kolegama iz drugih država dostave tražene podatke, kako bi se ubrzala sudska procedura i izbjegao dugotrajni postupak pružanja međunarodne pravne pomoći.

- Policija u saradnji na lokalnom i nacionalnom nivou kao i sa drugim državnim organima i institucijama dala značajan doprinos u rasvjetljavanju krivičnih djela trgovine ljudima, procesuiranju izvršilaca i potpunoj zaštiti potencijalnih žrtava trgovine ljudima.

Takođe, je policija Crne Gore u prethodnom periodu učestvovala u regionalnim i međunarodnim peroaktivnim istragama sa policijama u regionu koje su imale za cilj prikupljanje dokaza protiv izvršilaca koji se bave izvršenjem ovih krivičnih djela, procesuiranje istih, kao i identifikaciju potencijalnih žrtava sa krajnjim ciljem da se spriječi nastupanje posledice u smislu seksualne i radne eksploatacije.

- Pitanje 16: Da li vaši policijski organi sprovode zajedničke akcije, na bilateralnim ili multilateralnim osnovama, sa policijskim organima drugih članica u borbi protiv trgovine ljudima? Ako sprovode, molimo navedite preduzetu akciju, kao i procejnu njenog uticaja. Ako ne sprovode, molimo navedite da li postoje bilo kakvi planovi za zajedničku akciju ili prepreke za sprovođenje iste.

U prethodnom periodu službenici Sektora kriminalističke policije su sprovodili zajedničke akcije sa policijskim službama drugih zemalja u borbi protiv trgovine ljudima. Navedene aktivnosti su rezultirale lišavanjem slobode počinilaca ovog krivičnog djela, kao i pružanje sve neophodne administrativne, pravne, socio-ekonomske i bezbjednosne procedure i zaštite potencijalnih žrtava sve do dobrovoljnog povratka u zemlju porijekla.

U toku 2008. godine u saradnji sa policijom Kosova realizovana je policijska akcija «**Kasandra**», u kojoj je lišeno pet lica porijeklom sa Kosova, i to u Crnoj Gori četiri, a na Kosovu jedno osumnjičeno lice za krivično djelo trgovina ljudima u cilju seksualne eksploatacije, a takođe u navedenoj saradnji i međuagencijskoj saradnji sa NVO «Crnogorski ženski lobi», identifikovana je jedna potencijalna žrtva porijeklom sa Kosova. Navedeni predmet procesuiran je za krivično djelo trgovina ljudima u pojedinačnom obliku ispoljavanja iz nadležnosti Višeg državnog tužioca u Podgorici. Takođe, u toku 2008. godine u saradnji sa policijom R. Srbije, realizovana je akcija «**Balkanska ruta**», u kojoj je u Crnoj Gori, lišeno četiri lica porijeklom sa Kosova i R. Srbije, a sa nadležnom policijskom službom u R. Srbiji razmijenjeni dokazi prikupljeni u proaktivnoj istrazi. U toku navedene aktivnosti identifikovane su dvije potencijalne žrtve trgovine ljudima porijeklom iz Ukrajine. Navedeni predmet je procesuiran sa elementima organizovanog kriminala iz nadležnosti Specijalnog tužioca.

- U toku 2009. godine službenici Sektora kriminalističke policije u sjedištu, u saradnji sa kriminalističkom policijom na lokalnom nivou i drugim relevantnim institucijama na nacionalnom i lokalnom nivou, izvršili su identifikovanje i zaštitu dvije potencijalne žrtve trgovine ljudima porijeklom iz R. Srbije. Na osnovu prikupljenih dokaza i potrebnih obavještenja podnijete su dvije krivične prijave protiv ukupno četiri lica,

zbog osnovane sumnje da su izvršili krivično djelo trgovina ljudima u pojedinačnom obliku ispoljavanja i to je jednom iz nadležnosti Osnovnog državnog tužioca, a u drugom slučaju iz nadležnosti Višeg državnog tužioca.

- U toku 2010. godine, službenici Sektora kriminalističke policije u sjedištu, u saradnji sa kriminalističkom policijom na lokalnom nivou realizovali su policijsku akciju «**Afrodita**» u kojoj je lišeno slobode ukupno šesnaest lica, gdje je osam lica procesuirano za krivična djela zločinačko udruživanje, trgovina ljudima i posredovanje u vršenju prostitucije na organizovan način, a ostalih osam lica su procesuirana za izvršenje krivičnih djela trgovina ljudima, posredovanje u vršenju prostitucije i zloupotreba službenog položaja u pojedinačnim oblicima ispoljavanja. Navedeni predmet je procesuiran iz nadležnosti Specijalnog tužioca. Ukupno je identifikovano trinaest potencijalnih žrtava trgovine ljudima, porijekolm iz R. Srbije i Kosova. U navedenemo slučaju je ostvarena saradnja sa nadležnim policijskim službama R. Srbije i Kosova, posredstvom NCB Interpol-a, obzirom na zemlje porijekla potencijalnih žrtava.

Oblast I.3. Definicija “trgovine ljudima” i “žrtve “ po unutrašnjem pravu članica

U skladu sa članom 4a Konvencije, trgovina ljudima sadrži kombinaciju tri osnovne komponente, svaka se može naći u listi datoj u definiciji:

- akcija: “vrbovanje, prevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje lica” ,
- sredstva: “uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili ugroženosti, ili davanjem ili primanjem novčanih sredstava ili druge koristi radi dobijanja pristanka lica koje ima kontrolu nad drugim licem”,
- cilj: u cilju eksploatacije, koja, “u najmanju ruku, uključuje iskorišćavanje prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualnog iskorišćavanja, prisilan rad ili pružanje usluga, ropstvo ili praksu sličnu ropstvu, služenje ili vađenje ljudskih organa”;

Član 4b Konvencije slijedi sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava prema kojoj pristanak žrtve na eksploataciju, kako se navodi u tački 4a ovog člana, nema značaja ni u jednom slučaju kada se koriste sredstva pomenuta u tački 4a.

U skladu sa članom 4c vrbovanje, prevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje djeteta radi eksploatacije smatra se "trgovinom ljudima" čak i ako ne uključuje sredstva navedena u tački 4a. Takođe nema značaja da li dijete pristaje da bude eksploatisano. U skladu sa članom 4d pod pojmom “dijete” smatra se svako lice mlađe od 18 godina.

Član 4e definiše “žrtvu” kao “svako fizičko lice koje je postalo predmet trgovine ljudima u smislu definicije iz ovog člana”. Žrtva je svako lica koje je podvrgnuto kombinaciji tri komponente (akcija-sredstvo-cilj), kao što je precizirano članom 4a Konvencije.

Pitanja:

- Pitanje 17: Da li su svi elementi od tri komponente (akcija, sredstva i cilj) sadržani u članu 4a Konvencije uključeni u zakonsku definiciju trgovine ljudima ustanovljenu u vašem unutrašnjem pravu? Molimo opišite kako su oni integrisani u vaše unutrašnje pravo.

Zakonksa definicija trgovine ljudima sadrži sve tri komponente sadržane u članu 4a Konvencije.

Trgovina ljudima

Član 444

„(1) Ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovodjenja u položaj sluge, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Smatra se da je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu, prijetnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja.

(3) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje tri godine.

(4) Ako je usljed djela iz st. 1 i 3 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina.

(5) Ako je usljed djela iz st. 1 i 3 ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.

(6) Ko se bavi vršenjem krivičnog djela iz st. 1 do 3 ovog člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje deset godina.

(7) Ko koristi usluge lica za koje se zna da je prema njemu učinjeno djelo iz stava 1 ovog člana, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(8) Ako je djelo iz stava 7 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.“

Trgovina djecom radi usvojenja

Član 445

(1) Ko oduzme lice koje nije navršilo četrnaest godina radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima ili ko usvoji takvo lice ili posreduje u takvom usvojenju ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo lice koje nije navršilo četrnaest godina ili ga prevozi, obezbjeđuje mu smještaj ili ga prikriva, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Ko se bavi vršenjem djelatnosti iz stava 1 ovog člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje tri godine.

Zasnivanje ropuskog odnosa

Član 446

(1) Ko, kršeći pravila međunarodnog prava, stavi drugog u ropски ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji ovakvog lica ili podstiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili o kojem se stara, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Ko prevozi lica koja se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu iz jedne zemlje u drugu, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ko djelo iz st. 1 i 2 ovog člana učini prema maloljetnom licu, kazniće se zatvorom od pet do petnaest godina.

- Pitanje 18: Molimo navedite koji od navedenih oblika trgovine ljudima su priznati u vašem unutrašnjem pravu:

-nacionalna TLJ,

- transnacionalna TLJ,
- povezana sa organizovanim kriminalom,
- nepovezana sa organizovanim kriminalom.

- Krivični zakonik predviđa nacionalnu, transnacionalnu trgovinu ljudima, kao i trgovinu ljudima povezanu i nepovezanu sa organizovanim kriminalom.

- Pitanje 19: Po vašem unutrašnjem pravu, da li je žrtva trgovine ljudima svako fizičko lice koje je postalo predmet trgovine ljudima, kao što je definisano u članu 4e Konvencije? Molimo navedite definiciju "žrtve trgovine ljudima" po vašem unutrašnjem pravu. Molimo navedite (prevedeni) pravni tekst (tekstove) na engleskom ili francuskom.

Žrtva trgovine ljudima je svako lice koje je oštećeno radnjama izvršilaca krivičnih djela iz oblasti trgovine ljudima koja su obuhvaćena Krivičnim zakonikom, kao što je to navedeno u odgovoru na pitanje 17 i 6.

- Pitanje 20: Da li vaše unutrašnje pravo prepoznaje kao žrtve trgovine ljudima:

- žene
- muškarce
- dijecu?

- Crnogorsko unutrašnje pravo prepoznaje kao žrtve trgovine ljudima žene, muškarce i djecu.

- Pitanje 21: U kojoj mjeri pristanak lica na namjeravanu ili stvarnu eksploataciju određuje da li će ta osoba biti prepoznata kao žrtva trgovine ljudima po vašem unutrašnjem pravu? Molimo navedite da li vaše unutrašnje pravo predviđa pristanak tri kategorije žrtava: žene, muškarce, djecu. Molimo navedite primjere.

Pristanak osobe (muškarca, žene ili djeteta) da bude eksploatisana ne može da utiče na utvrđivanje statusa žrtve trgovine ljudima u slučaju da je lice žrtva kd trgovina ljudima iz člana 444 KZ (citiran u dogovoru na pitanje 6).

II. Implementacija mjera za prevenciju trgovine ljudima, zaštitu i unaprijeđenje prava žrtava trgovine ljudima, kao i krivično gonjenje trafikantata

Oblast II.1. Implementacija mjera za prevenciju trgovine ljudima

Pitanja u ovoj oblasti imaju za cilj prikupljanje informacija o implementaciji preventivnih mjera sadržanih u Glavi II (članovi 5 do 9) Konvencije od strane članica. Implementacija preventivnih mjera se odnosi na sve zemlje: zemlje porijekla, tranzita i destinacije. Preventivne mjere koje trebaju biti implementirane mogu se razlikovati u zavisnosti od tipa zemlje, ali sve zemlje moraju implementirati mjere za prevenciju trgovine ljudima.

Pitanja:

- **Pitanje 22:** Da li je nacionalna/regionalna/lokalna kampanja ili program koji upozorava potencijalne žrtve trgovine ljudima na različite oblike eksploatacije sproveden u vašoj zemlji tokom poslednje dvije godine? Ako jeste, da li je bio baziran na istraživanju za utvrđivanje efektivnih preventivnih mjera? Da li je bio namijenjen određenoj grupi potencijalnih žrtava? Koja tijela, vladina ili nevladina, su bila odgovorna za njegovu implementaciju? Molimo da opišete materijal koji se koristio za kampanju/program i njegovo širenje/diseminaciju. Ako je moguće, molimo da dostavite procjenu uticaja kampanje/programa. Ako je sprovedeno više od jedne kampanje/programa molimo navedite detalje za svaki pojedinačno. Ako trenutno postoje planovi za početak nove kampanje ili programa, molimo da dostavite detalje.

- Imajući u vidu da je Crne Gora atraktivna turistička destinacija, u saradnji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima sa Misijom OEBS-a u okviru zajedničkog projekta 15. septembra 2006. godine predstavnici turističke privrede Crne Gore su potpisali „Kodeks ponašanja za zaštitu djece od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu“, koji ima za cilj da uveća i obezbijedi posvećenost kompanija koje djeluju u turističkoj djelatnosti Crne Gore da se pridruže naporima u borbi protiv trgovine djecom, odnosno zloupotrebi djece u svrhu trgovine ljudima. U okviru pomenutog projekta zaposleni u turističkoj djelatnosti su obučeni da prepoznaju potencijalne žrtve ovog krivičnog djela i o istom obavijeste službenike policije.

Projekat u smislu prevencije teži da podigne nivo svijesti javnosti a posebno turista i putnika kroz Crnu Goru, radi sprečavanja seksualne eksploatacije djece u turizmu, kroz obavezivanje turističkih operatera u smislu poštovanja Kodeksa. U toku prve faze Projekta organizovano je 5 okruglih stolova, jednodnevni trening i ceremoniju potpisivanja Kodeksa ponašanja. II faza Projekta je podrazumijevala seriju okruglih stolova koji su imali za cilj davanje instrukcija osoblju, relevantnim turističkim kompanijama i kompanijama uslužnih djelatnosti kako da prepoznaju žrtvu trafikiranja i kako da adekvatno reaguju. Svaki hotel, turistička agencija imenovali su po jednu ili dvije osobe, koje će u svojim kompanijama nastaviti da informišu osoblje na temu borbe protiv seksualne eksploatacije djece u turizmu, odnosno da se brinu o sprovođenju i poštovanju principa Kodeksa u svom hotelu ili agenciji. Sveukupno, projekat doprinosi osnaživanju građanskog društva, osnaživanju društvene privrženosti privatnog sektora i povećanju saradnje Vlade sa ostalim partnerima.

- **KAMPANJA “ZAUSTAVIMO TRGOVINU LJUDIMA”** se kontinuirano sprovodi na cijeloj teritoriji Crne Gore, a ista podrazumijeva emitovanja TV spota “Zaustavimo trgovinu ljudima”, kojim se ujedno promovira i Vladina SOS antitrafiking linija (11 66 66). U toku ove kampanje u saradnji sa policijom postavljeni su plakati na najfrekventnijim mjestim širom Crne Gore.

- Vladina SOS linija za žrtve trgovine ljudima je 24 h dostupna i besplatna kako za potencijalne žrtve trgovine ljudima, tako i za sve one koji žele da se informišu o ovom fenomenu. Za njeno funkcionisanje Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima godišnje izdvaja oko 3000 eura.

- U izvještajnom periodu crnogorskoj javnosti je predstavljen projekat pod nazivom „Razumijem te pomoći ću ti“ koji Kancelarija realizuje u saradnji sa NVO „Crnogorski ženski lobi“. Isti se odnosi na ispitivanje izročno-posljedične veze između trgovine ljudima i konzumiranja droge. U toku projekta sprovedene su aktivnosti o podizanju nivoa svijesti djece i roditelja u pet osnovnih škola na prostoru Crne Gore.

- U cilju postizanja kontinuiteta u sprovođenju aktivnosti na podizanju nivoa svijesti javnosti o fenomenu trgovine ljudima, kao i obilježavanja 18.oktobra, evropskog Dana borbe protiv trgovine ljudima, Akcionim planom za implementaciju Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2010-2011.godinu mjesec oktobar je proglašen mjesecom borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori. Navedeno podrazumijeva da se svake godine u oktobru mjesecu inteziviraju redovne aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima i realizuju dodatne kampanje koje imaju za cilj da cjelokupnoj javnosti Crne Gore opišu sve pojedinosti fenomena trgovine ljudima. S tim u vezi, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je pokrenula kampanju pod nazivom „Umjetnošću protiv trgovine ljudima“ u okviru koje je raspisala konkurs za izbor najboljeg rada na temu zaustavimo trgovinu ljudima u srednjoj likovnoj školi i te radove predstavila široj javnosti na izložbi povodom obilježavanja 18. oktobra, kada je u organizaciji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima održana i Centralna ceremonija obilježavanja Evropskog Dana borbe protiv trgovine ljudima u prisustvu predstavnika nacionalne Radne grupe za borbu protiv trgovine ljudima, međunarodnih i domaćih partnera i velikog broja omladine. Ovom prilikom učenicima tri najbolja likovna ostvarenja uručene su prigodne nagrade. Takođe, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i sporta, 18.oktobra prvi čas u svim školama na prostoru Crne Gore bio je posvećen temi trgovine ljudima.

- Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je u dužem vremenskom periodu organizovala predavanja o trgovini ljudima za učenike osnovnih i srednjih škola u svim regijama Crne Gore. U želji da se obezbijedi redovno i obavezno predavanje o trgovini ljudima u svim školama u Crnoj Gori, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je akreditovala program za obuku nastavnika na temu: „Jačanje svijesti o trgovini djecom kroz obrazovni sistem“ i dobili licencu od strane Zavoda za školstvo za sprovođenje istog u svim osnovnim i srednjim školama.

Završena je prva faza projekta, u okviru koje je 15 nastavnika pohađalo trodnevni trening. Predavači na treningu bili su eksperti iz zemlje, koji su licencirani treneri iz suda, policije, Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, Ministarstva prosvjete, IOM-a i civilnog sektora, a koji su imali izlaganja na sljedeće teme: „Trgovina ljudima i djecom, osnovni pojmovi“, „Trgovina djecom, Međunarodni standardi i domaće zakonodavstvo“, „Primjeri sudske prakse u slučajevima trgovine ljudima i djecom“, „Institucionalni okvir i interagencijska saradnja“, „Posljedice trgovine djecom, primjeri iz prakse“, „Načini preventivnog djelovanja“, „Načini uključivanja trgovine djecom u redovne društvene tokove – primjeri reintegracije“, „Najbolje metode prenošenja znanja o trgovini ljudima“.

Nastavnici su nakon odrađene simulacije školskog časa, po završenoj obuci stekli sertifikate trenera na gore pomenutu temu. U daljim fazama projekta oni će biti angažovani kao treneri koji će dalje prenositi znanje svojim kolegama-nastavnicima. Takođe, izvršeno je prvo anketiranje učenika predzavršnih razreda osnovnih škola, kao i draft priručnika Priručnika za nastavnike o najboljim metodama prenošenja znanja o trgovini ljudima djeci u osnovim i srednjim školama.

Na inicijativu vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, a u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, tema o trgovini ljudima će biti uvedena kao zasebna nastavna jedinica u okviru predmeta Građansko

obrazovanje, čime će edukacija djece o ovom fenomenu biti obavezna što će se i sistemski dugoročno pratiti.

- Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima u saradnji sa Kancelarijom Ombudsmana sprovela je istraživanje koje je obuhvatilo intervju sa predstavnicima relevantnih institucija kao i intervju sa djecom u cilju procjene stepena otpornosti djece zatečene na ulici u prošnji i skitnji u odnosu na fenomen trgovine ljudima, te osmišljavanja adekvatnog načina djelovanja u odnosu na rezultate istog. Rezultati istraživanja su potvrdili naše sumnje da su djeca prosjaci, zatim raseljena lica koja su na humanoj osnovi prihvaćena i zbrinuta u Crnoj Gori iz ratom zahvaćenih područja bivših jugoslovenskih republika **ranjive kategorije stanovništva kada je ovaj fenomen u pitanju.**

Posebna ranjivost djece prosjaka uslovljena je kompleksnim spojem različitih rizičnih faktora čime se njihov celokupan razvoj i egzistencija usložnjavaju ostavljajući veliki broj problema u pozadini njihove svakodnevnice. U kombinaciji sa često neriješenim pravnim statusom, životom u uslovima ekstremnog siromaštva i veoma lošeg standarda, posebno u zdravstveno-higijenskom smislu, ne posjedovanja ličnih dokumenta, zdravstvenog i socijalnog osiguranja, izuzetno loše obrazovanje, često ne poznavanje službenog jezika - dodatno usložnjava mogućnosti našeg djelovanja u smislu pomoći djeci u jačanju njihove otpornosti u odnosu na trgovinu ljudima.

Problem djece zatečene u skitnji i prošnji u Crnoj Gori je posebno izražen za vrijeme ljetnje turističke sezone izraženiji u primorskom dijelu zemlje, obzirom na činjenicu da je Crna Gora razvijena turistička destinacija.

U Crnoj Gori se preduzimaju brojne aktivnosti od strane većeg broja institucija na polju prevencije, kao i zaštite ovih lica.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u kontinuitetu sprovodi aktivnosti na poboljšanju položaja Romske populacije u Crnoj Gori, kroz implementaciju Nacionalne strategije i Akcionog plana „Dekada Roma 2005 - 2015“, u okviru kojih se sprovode i aktivnosti na podsticanju djece romske populacije za uljučivanje u obrazovni sistem. Oni se, između ostalog, stimulišu i isplaćivanjem mjesečnih novčanih nadoknada (za osnovce 50e, za srednjoškolce 75, a za studente 150e po osobi), kao i garantovanjem sigurnog zaposlenja nakon sticanja akademskog zvanja. Ministarstvo je takođe, otpočelo finansiranje SOS telefona koji je anoniman, besplatan i 24 sata dostupan djeci romske populacije koja se nađu u riziku ili se osjećaju zlostavljana i zanemarivana. Na SOS telefonu rade predstavnici NVO „Romski savez“, koji primaju pozive, o istim sačinjavaju izvještaje i upućuju ih Radnoj grupi. Radnu grupu čine predstavnici resornih ministarstava i Uprave policije, koji razmatraju prispjele izvještaje i cijene potrebu reagovanja i u odnosu na istu izlaze na teren i obavljaju savjetodavne razgovore sa roditeljima.

Ministarstvo prosvjete i sporta je otpočelo sa primjenom Zakona u dijelu sankcionisanja roditelja za slučajeve kada djecu ne šalju u školu, imajući u vidu da svi državljani Crne Gore imaju pravo, a i obavezu pohađanja osnovne škole. Direktori osnovnih škola, prilikom upisa djece-raseljenih lica, imaju fleksibilniji pristup u odnosu na ispunjavanje propisanih kriterijuma imajući u vidu činjenicu da i pored svih napora koje ulaže Vlada, njima često nije riješen status (zbog komplikovanih procedura pribavljanja najosnovnije dokumentacije o njihovoj identifikaciji - što je evidentirano kao problemu svim zemljama regiona pa i šire.). Takođe, važno je napomenuti da škole prate da li svi upisani učenici, (posebno učenici romske populacije, raseljena lica), redovno pohađaju školu i da o tome izvještavaju prosvjetnu inspekciju, koja u odnosu na utvrđivanje ne pohađanja nastave preduzima zakonom propisane sankcije. U kontinuitetu se radi na jačanju otpornosti djece romske populacije, u odnosu na fenomen trgovine ljudima, kroz realizaciju treninga i radionica i organizovanje većeg broja vršnjačko-edukativnih aktivnosti.

Uprava policije je pojačala sprovođenje redovnih operativnih akcija pod nazivom „Prosjak“, kojom prilikom su lica zatečena u skitnji i prošnji smještena u Centar za djecu „Ljubović“, gdje im je pružen

pojačani nadzor uz dnevni boravak u ustanovi za vaspitanje. Takođe u Centru se sa njima obavlja savjetodavan rad od strane stručnoosposobljenih lica (dječijih psihologa i pedagoga).⁴

Detaljnou operativnou analizou od strane Uprave policije, kao i službenika Centra za socijalni rad koji su prošli više edukativnih seminara posvećenih identifikaciji žrtava i potencijalnih izvršilaca krivičnog djela trgovine ljudima, utvrđeno je da u izvještajnom periodu **nije bilo slučajeva organizovanog prosjačenja, kao oblika trgovine ljudima.**⁵

-Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima zajedno sa kancelarijom Ombudsmana otpočela je aktivnosti na realizaciji kampanje pod nazivom „Ne novac djeci na ulicama – tako im ne pomažemo.

-Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima Vlade Crne Gore je u okviru napora u oblasti prevencije trgovine ljudima u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i NVO „Sigurna ženska kuća” realizovala štampanje brošure pod nazivom „Priručnik za bezbjedno putovanje” i kartice sa neophodnim informacijama za sprječavanje pojave trgovine ljudima. Priručnik sa kontaktima i korisnim savjetima za bezbjedno putovanje naših državljana u stranim zemljama će biti distribuiran uz izdavanje pasoša u Ministarstvu unutrašnjih poslova, dok će kartica u vidu informatora o razlici između pojmova krijumčarenja i trgovine ljudima kao i o pokazateljima trgovine ljudima biti distribuirana službenicima Granične policije.

-Kako su konfliktna i post-konfliktna područja prepoznata kao pogodno tlo za razvoj organizovanog kriminala, posebno trgovine ljudima kao specifičnog oblika istog, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je sa Ministarstvom odbrane Crne Gore, početkom februara 2011. godine, dogovorila da se u sklopu redovnih obuka kroz koje prolaze pripadnici jedinica Vojske Crne Gore koji se upućuju u mirovne misije u inostranstvu, organizuju i predavanja koja bi tretirala i specifičnosti ove problematike, fokusirajući se na identifikaciju trgovine ljudima, postupanje prema žrtvama trgovine ljudima.

- Pitanje 23: Molimo opišite mjere socio-ekonomskog osnaživanja ugroženih grupa koje su ranjive za trgovinu ljudima, a koje su implementirane ili planirane.

Odgovor je većim dijelom sadržan u odgovoru na pitanje broj 22.

Dodatak:

U cilju poboljšanja ukupnog položaja RAE populacije i njihove uključenosti u društvo Vlada Crne Gore je usvojila niz strateških dokumenata:

- Nacionalni akcioni plan za „Dekadu uključenja Roma 2005. – 2015.

U cilju poboljšanja ukupnog položaja Roma i njihove uključenosti u crnogorsko društvo, Vlada je 2005.godine usvojila Akcioni plan za implementaciju projekta „Dekada uključenja Roma 2005-2015”. Ovaj plan obuhvata i domicilne i raseljene Rome koji trenutno borave u Crnoj Gori i obuhvata oblasti obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja i stanovanja. A u oblasti zdravstva planom je predviđeno: Očuvanje i unaprijeđenje zdravlja i prevencije bolesti romske populacije, integrisanje programa zaštite i poboljšanja zdravlja Roma u aktivnosti zdravstvene službe, zdravstveno istraivanje radi analize zdravstvenog stanja RAE populacije i smanjenje vrijednosti pokazatelja mortaliteta i morbiditeta, posebno onih preventabilnog karaktera.

⁴ U toku 2010. godine u Centru za djecu i mlade „Ljubović” boravilo je 192-je djece po osnovu skitnje i prosjačenja. Prema mjestu boravka iz Crne Gore – 157; Srbije 10; Kosova 50; Albanije 8; Palestine 2 djece. Nakon obavljenog savjetodavnog rada sa njihovima roditeljima, te urađene bezbjedonosne procjene, djeca su vraćena u svoje porodice.

⁵ Protiv 13 punoljetnih lica pokrenut je prekršajni postupak.

- Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008. – 2012.

Imajući u vidu da su Akcionim planom tretirane samo oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja, Vlada je 08.11.2007. godine usvojila Strategiju za poboljšanje položaja Roma. Strategijom se definišu mjere i aktivnosti u narednom četvorogodišnjem periodu sa pravnog, političkog, ekonomskog, socijalnog, urbanističko-komunalnog, obrazovnog, kulturno-informativnog, zdravstvenog aspekta, kao i nosioci aktivnosti, dinamika realizacije i finansijska sredstva.

- Strategija smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti

Vlada Crne Gore je u novembru 2003. usvojila Strategiju smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti (SSSSI) kao multidimenzionalni program suzbijanja posljedica siromaštva u različitim društvenim segmentima

- Nacionalna strategija za trajno rješavanje problema izbjeglica i interno raseljenih lica

Posebna pažnja posvećena je ranjivim grupama među kojima su osobe sa invaliditetom, izbjeglice i raseljena lica, kao i Romi, Aškelji i Egipćani koji spadaju u najranjivije grupe. Nacionalna Strategija je usvojena 01.03.2005. godine. U njoj su u skladu sa međunarodnim standardima, predviđena tri rješenja: repatrijacija, lokalna integracija i odlazak u treće zemlje. Svih ovih godina se u Crnoj Gori sprovodi faktička socio-ekonomska integracija raseljeničke populacije. Od početka su ova lica uključena u redovni formalni obrazovni sistem i obezbjeđena ima je zdravstvena zaštita.

- Strategija razvoja zdravstva Crne Gore

Naglašeno je da zdravstveni sistem treba da obezbijedi očuvanje i unapređenje zdravlja cjelokupnog stanovništva polazeći od načela jednakosti i dostupnosti građanima Crne Gore.

Zdravstveno osiguranje, koje podrazumijeva pravo na zdravstvenu zaštitu i druga prava iz zdravstvenog osiguranja, mora se sprovoditi efikasno na principima obaveznosti, solidarnosti i uzajamnosti, sa stalnom težnjom za njegovim unapređenjem i dogradjivanjem.

- Rezultati reforme zdravstva na RAE populaciju su:
 - ❖ Zdravstvenu zaštitu RAE populacija ostvaruje na teret sredstava države, na osnovu zdravstvenih kartona, u zdravstvenim ustanovama na svim nivoima zdravstvene zaštite, što obezbjeđuje kvalitetan pristup zdravstvenoj zaštiti i poboljšanje položaja RAE populacije.
 - ❖ Uveden je informacioni sistem kojim je omogućeno ažuriranje podataka o zdravstvenom stanju, pravima i programima namijenjenih unapređenju zdravlja RAE.
 - ❖ Realizacija edukativnih zdravstvenih programa iz oblasti zdravih stilova života, reproduktivnog zdravlja, pripreme žena za materinstvo u romskim kampovima, u centrima za podršku je poseban doprinos očuvanju zdravlja ove populacije.

Značajan doprinos očuvanju i unapređenju zdravlja ove populacije predstavlja Uredba o ostvarivanju prava raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova, koju je donijela Vlada, sa ograničenim važenjem, do regulisanja njihovog statusa u skladu sa Zakonom o stancima, kojom se ta lica potpuno izjednačavaju u ostvarivanju prava sa građanima Crne Gore. Može se reći da se veliki dio aktivnosti planiranih Akcionim planom za implementaciju projekta „Dekada uključenja Roma 2005-2015“, realizuje u svakodnevnom radu zdravstvenih institucija.

- Cilj socijalne i dječje zaštite je obezbjeđenje zaštite porodice, pojedinca, djece u riziku i lica u stanju socijalne potrebe, odnosno socijalne isključenosti.

Aktivnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja posebno su usmjerene na zaštiti vjernelabilnih grupa, i to: nesposobnih za rad i materijalno neobezbjeđenih; djece bez roditeljskog staranja; djece sa mentalnom, tjelesnom i senzornom ometenošću; zlostavljene i zanemarene djece; djece sa poremećajem u ponašanju; lica sa invaliditetom; starih lica i lica i porodica kojima je uslijed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

U skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti Crne Gore ("Sl.list RCG", broj 78/05), zaštita se obezbeđuje ostvarivanjem prava iz socijalne i prava iz dječije zaštite i to: materijalno obezbjeđenje porodice, lična invalidnina, njega i pomoć drugog lica, smještaj u ustanovu i smještaj u drugu porodicu, pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim potrebama, zdravstvena zaštita, troškovi sahrane, jednokratna novčana pomoć, oprema za novorođeno dijete, dodatak za djecu, naknada po osnovu rođenja djeteta, naknada zarade za rad sa polovinom punog radnog vremena i odmor i rekreacija djece.

Na osnovu Uredbe o načinu ostvarivanja prava raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova koja borave u Crnoj Gori, raseljena lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljena lica sa Kosova, koja borave u Crnoj Gori, do sticanja statusa stranca sa stalnim nastanjenjem u skladu sa Zakonom o strancima, ostvaruju prava kao i crnogorski državljani i to: pravo na rad i zapošljavanje i ostvarivanja prava iz osiguranja od nezaposlenosti u skladu sa propisima iz oblasti rada i zapošljavanja, osim ako je posebnim zakonom kao uslov predviđeno crnogorsko državljanstvo; pravo na obrazovanje i stručno usavršavanje i na priznavanje diploma i sertifikata u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja; pravo na socijalnu i dječju zaštitu u skladu sa propisima iz oblasti socijalne i dječje zaštite; pravo na zdravstvenu zaštitu i zdravstveno osiguranje u skladu sa propisima iz oblasti zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja; pravo na penzijsko i invalidsko osiguranje, u skladu sa propisima iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja. Navedena lica mogu da podnesu zahtjev za sticanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem do 07.11.2011. godine.

Takođe, Uredbom o novčanoj pomoći za lica koje traži azil, kojem je priznat status izbjeglice i kojem je odobrena dodatna zaštita u skladu sa Zakonom o azilu, ostvaruje novčanu pomoć kao vid socijalne zaštite.

U cilju osnaživanja ugoženih grupa sprovodi se Program subvencioniranja električne energije, Program obezbjeđenja besplatnih udžbenika u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i sporta, kao i Projekat koji se odnosi na pružanje socijalne pomoći raseljenim i interno raseljenim licima, u saradnji sa Visokim Komeserijatom Ujedinjenih Nacija za izbjeglice.

U cilju reforme sistema socijalne zaštite nastavljene su aktivnosti na imlementaciji strateških dokumenata i to: Strategiji razvoja socijalne i dječje zaštite 2008-2012 god., Strategiji za integraciju osoba sa invaliditetom 2008-2016 god., Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008-2012 god., Strategija razvoja socijalne zaštite starih lica 2008-2012 god. Realizacija ovih aktivnosti ima za cilj decentralizaciju sistema socijalne zaštite, deinstitutionalizaciju i razvoj usluga na lokalnom nivou koji omogućavaju da korisnici dobijaju neophodne usluge u njima prihvatljivom okruženju uz maksimalno uvažavanje njihovih stavova i volje.

- Pitanje 24: Koje preventivne mjere kojima se obeshrabruje tražnja koja dovodi do trgovine ljudima, kao što je navedeno u članu 6 Konvencije, je vaša zemlja usvojila ili planira da usvoji?

- Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika (usvojenom 22. aprila 2010. godine i objavljenom u "Službenom listu Crne Gore", broj 25/2010) predviđena je izmjena krivičnog djela "Trgovina ljudima", uz uvođenje posebnog oblika tog djela koji inkriminiše korišćenje usluga žrtve, (stav 7 člana 444). Kriminalizacijom korišćenja usluga žrtava trgovine ljudima se težilo i preventivno djelovati zapriječenom zatvorskom kaznom od 6 mjeseci od 5 godina, ili od tri do 15 godina ako je ovo djelo učinjeno prema maloljetnom licu.

- S obzirom da ponuda domaće radne snage posebno u turističkoj sezoni ne može zadovoljiti tražnju poslodavaca, javlja se potreba za povećanim radnim angažovanjem stranih državljana, koji mogu biti neinformisani o svim pravima i obavezama iz radnog odnosa koja im pripadaju u skladu sa pozitivnim propisima Crne Gore. S tim u vezi, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima aprila mjeseca, 2011. godine sa Unijom poslodavaca Crne Gore (koja broji preko 1500 članova) potpisala Protokol o saradnji kao izraz namjere postizanja istinskog partnerstva i zajedničkog djelovanja u borbi protiv trgovine ljudima.

U tom smislu, Protokolom o saradnji predviđene su zajedničke aktivnosti na blagovremenom informisanju o fenomenu trgovine ljudima kako poslodavaca tako i zaposlenih, odnosno lica sa kojima se zaključuje ugovor o radu. Takođe, protokol definiše i zajedničke aktivnosti na podizanju nivoa svijesti cjelokupne javnosti o fenomenu trgovine ljudima sa posebnim osvrtom na prevenciju slučajeva radne eksploatacije. Ekonomska nezavisnost osoba koje su izašle iz lanca trgovine ljudima predstavlja ključni faktor njihove pune reintegracije u normalne društvene tokove. S tim u vezi, ovim Protokolom će im biti pružena mogućnost pohađanja obuka za obavljanje odgovarajućih poslova i pružen prioritet pri zapošljavanju u skladu sa potrebama poslodavaca.

- Na smanjenje potražnje su usmjerene i mnogobrojne kampanje koje su sprovedene i detaljno opisane u odgovoru na pitanje broj 22.

- Pitanje 25: Molimo navedite mjere koje je vaša zemlja preduzela kako bi obezbijedila kvalitet, bezbjednost i integritet putnih i ličnih dokumenata kako bi se spriječila nezakonita izrada i izdavanje dokumenata, kao i da se ista ne mogu lako lako falsifikovati.

a) Izdavanje mašinski čitljivih biometrijskih putnih isprava u skladu sa ICAO i EC standardima, uvođenje biometrijskih podataka uključujući fotografiju i otiske prstiju

- Aktuelno stanje u vezi sa uvođenjem i izdavanjem mašinski čitljivih biometrijskih putnih isprava

Zakonom o putnim ispravama («Sl list CG» br.21/08 i 25/08) koji se primjenjuje od 05.05.2008. godine, propisano je da su putne isprave elektronske javne isprave. Pravo na dobijanje putne isprave ima isključivo crnogorski državljanin.

Pasoš ispunjava ICAO i EC standarde. Ima mašinski čitljiv zapis, biometrijske podatke i bezkontaktni čip, koji je smješten u stranici za podatke. U beskontaktni čip se upisuju podaci iz mašinski čitljive zone i digitalna fotografija koja je u skladu sa ISO/IEC FDIS 19794-5 standardom. Za kontrolu pristupa čipu koristi se Basic Access Control (BAC).

Princip izdavanja pasoša je za jedno lice jedan pasoš (tačnije, jedna vrsta pasoša).

Proces izdavanja identifikacionih dokumenata odvija se na način što građanin u područnoj jedinici ili filijali MUP-a, koja je locirana u opštini njegovog prebivališta, podnosi zahtjev za izdavanje identifikacionog dokumenta i prateću dokumentaciju odnosno daje potrebne alfanumeričke podatke i uzima mu se digitalna fotografija, digitalizovani potpis i otisci prstiju. Podaci se direktno prenose, posredstvom jedinstvene računarske mreže u centralnu bazu podataka. Samo na centralnoj lokaciji sistema – Podgorica, vrši se personalizacija dokumenata. Personalizovani identifikacioni dokument se dostavljaju područnoj jedinici ili filijali MUP-a koja ga uručuje njegovom imaocu, čiji se identitet potvrđuje na osnovu otiska prsta.

Pored pasoša, na novom Sistemu za izdavanje dokumenata vrši se i izdavanje ličnih karti i vozačkih dozvola. Lična karta sadrži mašinski čitljiv zapis.

Pravilnikom o sadržaju mašinski čitljivog zapisa putnih isprava («Sl list CG» br 41/08) utvrđuju se podaci koji sadrže mašinski čitljiv zapis.

Mašinski čitljiv zapis se unosi u pasoš, diplomatski pasoš i službeni pasoš. Mašinski čitljiv zapis određen je u skladu sa preporukama ICAO Doc 9303.

Podaci mašinski čitljivog zapisa unose se u dva reda. Svaki red ima 44 znaka.

U prvi red unose se sljedeći podaci:

- oznaka vrste dokumenta «P» za pasoše, «PD» za diplomatske pasoše, «PS» za službene pasoše – dva znaka(1-2);
- oznaka države izdavanja «MNE» - tri znaka (3-5);
- prezime i ime – 30 znakova (6-44).

Ako se prezime sastoji od više riječi, riječi se odvajaju jednim filter znakom (<), a prezime od imena odvaja se sa dva filter znaka (<<).

Ako se ime sastoji od više riječi, riječi se odvajaju jednim filter znakom (<), a prezime od imena odvaja se sa dva filter znaka (<<).

Prezime i ime u mašinski čitljiv zapis, unose se latiničnim pismom u engleskom alfabetu.

Slova latiničnog pisma unose se na sljedeći način i to: Đ kao D, Ž kao Z, Č kao C, Ć kao C i Š kao S.

Nakon unosa prezimena i imena, do kraja reda unose se filter znaci.

U drugi red unose se sljedeći podaci:

- broj putne isprave –devet znakova (1-9);
- kontrolni broj putne isprave – jedan znak (10);
- oznaka državljanstva – «MNE» - tri znaka (11-13);
- datum rođenja (godine, mjesec, dan – yymmdd) – šest znakova (14-19);
- kontrolni broj datuma rođenja – jedan znak (20)
- pol građanina «F» (za žene) ili «M» (za muškarce) – jedan znak (21);
- datum važenja putne isprave (godina, mjesec, dan-yymmdd)- šest znakova (22-27);
- kontrolni broj važenja putne isprave – jedan znak (28);
- jedinstveni matični broj – 13 znakova (29-41);
- filter znak (<) – jedan znak (42);
- kontrolni broj matičnog broja – jedan znak (43);
- kontrolni broj – jedan znak (44).

Kontrolni broj računa se po modulu 10, uz korišćenje sekvence 731 sa ponavljanjem sekvence (731731).

Podatak za koji se proračunava kontrolni broj prevodi se u numeričku vrijednost prema sljedećoj šemi:

0 123456789<

0 1234567890

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35.

Kontrolni broj je ostatak dijeljenja zbira proizvoda sa 10.

Numeričke vrijednosti podatka unose se sa lijeva na desno svakog znaka i množe se sa sekvencom koja se upisuje sa lijeva na desno.

- **Vremenske faze za izbacivanje iz upotrebe sadašnjih putnih isprava**

Zakonom o putnim ispravama, u članu 60, propisano je da putne isprave izdate prije dana početka primjene ovog Zakona važe do isteka roka važenja navedenog u ispravi, a najduže do 31.12.2009. godine. Od 05.05.2008. godine, ne izdaju se pasoši, diplomatski i službeni pasoši na ranijem obrascu.

- **Podudarnosti putnih isprava sa ICAO i EC standardima**

Crnogorske putne isprave su izrađene u skladu sa dokumentima : “International Civil Aviation Organization (ICAO), Machine Readable Travel Documents, Doc 9303, Part 1 Machine Readable Passports, Sixth Edition, of 2006 ” i “Council Regulation (EC) No 2252/2004 on standards for security features and biometrics in passports and travel documents issued by Member States” .

Podudarnost crnogorskih dokumenata sa navedenim propisima se ogleda u :

1. Usklađenosti materijala od kog je izrađena knjižica putne isprave (stranica sa podacima, viza stranice i korice)
2. Usklađenosti sigurnosnih elemenata koji su ugrađeni u knjižicu putne isprave
3. Usklađenosti tehnologije personalizacije (lasersko graviranje)
4. Usklađenosti zaštita od kopiranja
5. Usklađenosti u pogledu layout-a stranice sa podacima

6. Usklađenosti u pogledu sadržaja beskontaktnog čipa i zaštita čipa od neovlaštenog čitanja
7. Usklađenosti procesa personalizacije – koncept izrade dokumenata samo na jednom mjestu u Državi
8. Usklađenosti u pogledu obezbjeđivanja sigurnosnih mehanizama procesa personalizacije i transporta dokumenata
9. Usklađenosti u pogledu načina i primjenjenih tehnika akvizicije podataka

- **Bezbjednosne karakteristike sadržane u putnim ispravama (biometrijska fotografija)**

U crnogorske putne isprave uključeni su sigurnosni elementi se klasifikuju na sljedeće nivoe:

- 1=otvoreno za javnost
- 2=ograničene instrukcije na policiju i granicu (povjerljivo)
- 3=ograničeno na odredjen broj specijalista (tajno)

Za prvi nivo sigurnosti (otvoreno za javnost) nije potrebna oprema za detekciju i verifikaciju- vidljivi golim okom

Za drugi nivo sigurnosti (povjerljivo) potrebna su jednostavna tehnička pomagala za verifikaciju (UV lampa, IR lampa, lupa ...).

Za treći nivo sigurnosti (tajno) verifikacija je moguća samo u laboratorijskom okruženju.

Sigurnosni elementi se inkorporiraju u dokumenta u procesu koji se koriste u izradi blanko dokumenta kao i u procesu personalizacije dokumenata.

Dizajn stranice sa podacima se razlikuje od viza stranica odnosno unutrašnjih korica pasoša.

Podaci o nosiocu putne isprave (uključujući fotografiju i potpis) se unose u putnu ispravu tehnikom laserskog graviranja čime se podaci integrišu u materijal od kog je izrađena stranica sa podacima.

U cilju uspostavljanja što pouzdanije veze između nosioca putne isprave i samog dokumenta u stranici sa podacima ugrađen je beskontaktni čip. U beskontaktni čip se upisuju podaci iz mašinski čitljive zone i digitalna fotografija koja je u skladu sa ISO/IEC FDIS 19794 -5 standardom. Integritet i autentičnost podataka smještenih u čipu se obezbjeđuje digitalnim potpisivanjem , u skladu sa ICAO NTWG, PKI for Machine Readable Travel Documents Offering ICC Read-Only Access, Technical Report, Version 1.1, October 01, 2004. Za kontrolu pristupa čipu koristi se Basic Access Control (BAC).

Prilikom akvizicije podataka uzimaju se i otisci dva prsta, u skladu sa ISO/IEC FDIS 19794 -4 standardom, koji se čuvaju u bazi podataka i trenutno se koriste u procesu identifikacije lica prilikom uručjenja putne isprave. Uzeti otisci su tehnički spremni za upisivanje u čip kada uspostavimo odgovarajuću infrastrukturu(extendid access control).

b) Administrativne mjere kojima se osigurava integritet i bezbjednost postupka personalizacije i distribucije

- **Organizacija personalizacije i distribucije putnih isprava**

- Proces personalizacije je centralizovan i radi se samo na lokaciji u sklopu Službe za informacione tehnologije Ministarstva unutrašnjih poslova, bilo da se zahtjev za izdavanje podnosi u zemlji ili u diplomatsko-konzularnom predstavništvu. Rješenje za personalizaciju obuhvata:
- Mašine za personalizaciju koje podržavaju lasersko upisivanje i kodiranje čipova za ePasoše
- Certification Authority (Autoritet za izdavanje sertifikata) HSM-ovi za podršku ICAO PKI-u potrebni za sprovođenje personalizacije i ICAO-ve procese za dijeljenje ključeva i sertifikata
- Upravljački softver za proizvodnju i praćenje
- Softver za pripremu podataka i HSM-ovi za generisanje podataka za čipove za e-pasoše
- Softver za personalizaciju i HSM-ovi za generisanje podataka za čipove za e-pasoše
- Softver za Kontrolu kvaliteta koji omogućava provjeru dokumenata nakon personalizacije
- Upravljanje robom i inventarom i podrška procesu narudžbi
- Integracija sa serverima centralne baze podataka.

Pristup magacinu blanko dokumenata je baziran na principu četvero očiju.

Personalizovane putne isprave distribuiraju se u metalnim kasama, korišćenjem transportne službe koja je organizovana unutar Ministarstva.

Preuzimanje dokumenata je isključivo lično uz prethodnu provjeru identiteta lica na osnovu otiska prsta.

Zahtjev za dobijanje putne isprave građanin podnosi isključivo lično i tom prilikom od njega se uzimaju alfanumerički podaci, on-line fotografija, potpis i otisci prstiju.

- **Administrativne mjere uključujući kontrolne mehanizme sa ciljem osiguranja integriteta i bezbjednosti personalizacije i distribucije putnih isprava**

U cilju obezbjeđivanja kontrolnih mehanizama za osiguranje integriteta i bezbjednosti personalizacije i distribucije putnih isprava za rad u centru za personalizaciju Ministarstvo je donijelo sledeća uputstva:

- Uputstvo o kontroli pristupa centru za personalizaciju
- Uputstvo o načinu skladištenja blanko dokumenta i provjeri stanja magacina
- Uputstvo o radnim procesima u perso centru
- Uputstvo o podjeli poslova i zaduženjima
- Uputstvo o izdavanju blanko dokumenta
- Uputstvo o pakovanju i isporuci izrađenih putnih isprava
- Uputstvo o uništenju oštećenih dokumenata.

Uputstvo o kontroli pristupa centru za personalizaciju definiše ko, kada, pod kojim uslovima može ući i u koju zonu Službe za informacione tehnologije, to jest u centru za personalizaciju. Posebno su definisane procedure za zaposlene i za treća lica.

Uputstvom o načinu skladištenja blanko dokumenta i provjeri stanja magacina definisan je način i uslovi skladištenja blanko dokumenta kao i način i dinamika provjere stanja magacina blanko dokumenta.

Uputstvom o radnim procesima u perso centru definisan je opis posla za svako radno mjesto u perso centru i definisana je dinamika procesa u okviru radnog dana. Na mjesečnom nivou na osnovu ovog Uputstva se izrađuje Uputstvo o podjeli poslova i zaduženjima kojim se tačno precizira šta i kada koji službenik radi za dati mjesec.

Uputstvom o izdavanju blanko dokumenata definisano je ko, kada i kako uzima blanko dokumenta iz magacina kao i ko, kada i kako vraća nepersonalizovana i oštećena dokumenta u magacin.

Uputstvom o pakovanju i isporuci izrađenih putnih isprava definisana je procedura pakovanja personalizovanih dokumenata, procedura uručenja kasa (u kasama se transportuju personalizovana dokumenta) transportnoj službi, kao i procedura dobijanja potvrde da su dokumenta uručena područnoj jedinici.

Uputstvom o uništenju oštećenih dokumenata definisana je procedura načina uništenja dokumenata koja su oštećena u procesu personalizacije.

Za rad područnih jedinica, u kojima se vrši akvizicija podataka, postupanje po zahtjevima i uručenja dokumenata, Ministarstvo je donijelo sledeća uputstva:

- Uputstvo o načinu korišćenja računarskog sistema;
- Uputstvo o načinu korišćenja aplikacije za akviziciju podatka i postupanje po zahtjevima
- Uputstvo o načinu uručenja dokumenata;
- Uputstvo o načinu korišćenja računarskog sistema opisuje procedure prijavljivanja na računarski sistem (autorizacija, autentifikacija) i definiše nivo (security role) korištenja sistema;
- Uputstvo o načinu korišćenja aplikacije za akviziciju podatka i postupanje po zahtjevima daje detaljan opis svih procedura za zaprimanje zahtjeva i odlučivanja po istim;
- Uputstvo o načinu uručenja dokumenata definiše proceduru uručenja putnih isprava.

- **Uspostavljanje antikorupcijskih trening programa**

Službenici i namještenici organa koji obavljaju poslove nadzora, prijema zahtjeva obrade zahtjeva, odlučivanja o zahtjevu, uzimanja biometrijskih podataka, personalizacije dokumenata i uručjenja dokumenata upoznati su sa Etičkim kodeksom državnih službenika i namještenika i preuzeli su obavezu da će se striktno pridržavati istog. Sprovođenje Etičkog kodeksa je stalna obaveza.

- **Sadržaj i obim trening programa**

Teme obuka su: Pojam Etičkog kodeksa, primjena Etičkog kodeksa, nepristrasnost i politička neutralnost, profesionalnost, lojalnost i ljubaznost, posvećenost strankama- korisnicima usluga, način postupka sa korisnicima usluga, konflikt interesa, zabrana vršenja drugih poslova, očuvanje javnog povjerenja, pristup informacijama, čuvanje službene tajne, prijavljivanje neetičkih zahtjeva, zabrana prijema poklona i ponuda, reagovanje na pokušaj davanja poklona i ponuda, zloupotreba vršenja poslova, zaštita imovine i sredstava, odnos prema pretpostavljenima, odnos između pretpostavljenog i službenika, postupanje prema drugim službenicima, povreda Kodeksa i dr.

- **Etički antikorupcijski kodeks**

U Crnoj Gori je na snazi Etički kodeks državnih službenika i namještenika («SI list 21/05).

- c) **Izvjštavanje Interpol / LASP o izgubljenim i ukradenim pasošima**

Na osnovu Zakona o putnim ispravama nosilac putne isprave je dužan da nestanak ili krađu putne isprave prijavi organu koji je izdao putnu ispravu.

Podaci o izgubljenim i ukradenim putnim ispravama se prikupljaju na način što nosilac pasoša prijavu o nestanku podnosi područnoj jedinici upravnih unutrašnjih poslova Ministarstva, odnosno diplomatsko-konzularnom predstavništvu, ako je izgubljen ili ukraden u inostranstvu, koja prvo provjerava identitet lica koje podnosi prijavu a zatim podatke iz prijave unosi u računarski sistem Ministarstva.

Podaci o izgubljenim i ukradenim putnim ispravama se, elektronskim putem, dostavljaju Upravi policije- Nacionalnom birou Interpola u Podgorici, koji podatke unosi u bazu Interpola. Od podataka se dostavljaju broj putne isprave, vrsta putne isprave, informacije da li je izgubljena ili ukradena, datum prijave nestanka. Dinamika dostave je dnevna.

- Kapaciteti za otkrivanje falsifikovanih dokumenata**

Zakonom o izdavanju putnih isprava ("Službeni list", br. 25/2008), uređuju se putne isprave za putovanje crnogorskih državljana u drugu državu, postupak izdavanja i prestanak važenja putnih isprava, kao i druga pitanja od značaja za korišćenje putnih isprava.

Članom 2 ovog zakona, propisano je sljedeće:

"Putna isprava je javna isprava koja crnogorskom državljaninu služi za prelazak državne granice radi putovanja u drugu državu i boravka u drugoj državi i za povratak u Crnu Goru.

Za vrijeme boravka u drugoj državi, putna isprava služi njenom imaocu za dokazivanje identiteta i kao dokaz o crnogorskom državljanstvu.

Crnogorski državljanin ima pravo da sa važećom putnom ispravom napusti Crnu Goru i vrati se u nju, ako međunarodnim ugovorom nije drukčije određeno.

Organ uprave nadležan za poslove nadzora državne granice obavezan je da dozvoli ulazak u Crnu Goru crnogorskom državljaninu koji nema važeću putnu ispravu, ako su utvrđeni njegov identitet i crnogorsko državljanstvo".

Na graničnim prelazima u Crnoj Gori postoje uređaji za otkrivanje falsifikata proizvođača "Entac Uvec Pass/d" i "Projectina", koji u sebi sadrže lupu i lampu sa UV zracima.

Na najfrekventnijim graničnim prelazima, na kojim je instaliran uređaj za mašinsko čitanje dokumenata "CROSS MATCH A100", službenici granične policije za otkrivanje falsifikovanih dokumenata koriste karakteristike ovog uređaja kao što je :

- mogućnost skeniranja dokumenata u visokoj rezoluciji (400Dpi);
- skeniranje dokumenata pod UV, IR i White Light;
- skener RFID-a po ICAO/ISO standardima, i
- provjera Kinegrama i OVD sigurnosnih elemenata.

Sa ovih graničnih prelaza, direktno preko INTERPOL-ovog "MIND" sistema I - 24/7 ili posredno preko baze podataka Policije, policija ima softversku kontrolu validnosti unesenih ili očitanih podataka, provjerom u nacionalnoj i INTERPOL-ovoj bazi podataka ukradenih putnih isprava (I24/7). Provjera kroz sistem INTERPOL-a se obavlja svakodnevno za veliki broj lica.

Na četiri granična prelaza (aerodromski granični prelazi "Aerodrom Podgorica" i "Aerodrom Tivat", granični prelaz prema Republici Hrvatskoj "Debeli Brijeg" i lučki granični prelaz za međunarodni putnički saobraćaj "Luka Bar") postoji i savremeni moderni uređaj "Docubox Dragon Pia 5/ICAO/IPI/PC", koji ima razne mogućnosti za otkrivanje falsifikata putnih isprava.

Ukoliko se na graničnim prelazima, prilikom granične kontrole, utvrdi da postoji osnov sumnje da je neko lice prezentovalo ili da posjeduje putnu ispravu ili drugi dokument sa mogućim znakovima falsifikovanja, to lice se zajedno sa putnom ispravom-dokumentom predaje službenicima Sektora kriminalističke policije-nadležne organizacione jedinice Uprave policije u tom mjestu na dalji postupak.

Takođe, u okviru Uprave policije Crne Gore, od 16.12.2008. godine otvoren je i počeo sa radom Forenzički centar sa sjedištem u Danilovgradu.

U organizacionoj strukturi Forenzičkog centra, pored ostalih grupa i poslova funkcioniše Grupa za ispitivanje rukopisa, dokumenata i informacionih tehnologija. Grupa je kadrovski i tehnički osposobljena da vrši vještačenja raznih dokumenata (putnih isprava, viza, ličnih karti, vozačkih dozvola i dr.), dostavljenih od strane područnih jedinica Uprave policije, kao i pravosudnih organa. Službenici koji rade na ovim poslovima su prošli potrebnu specijalističku obuku u okviru samog Centra, a sticanje novih znanja, razmjena iskustava i informacija se vrši kroz prisustva seminarima i predavanjima, kao i kontakte sa drugim forenzičkim centrima.

Ispitivanja dokumenata se vrše na uređaju "Projectina Docubox Dragon" i "Foster+Freeman VSC 4", koji posjeduju mogućnost primjene UV, transparentnog, bijelog, IR, bočnog i Lumi svijetla uz izmjenu filtera. Primjenom Retro svijetla moguće je ispitivanje retro-reflektivnih elemenata na laminatima i na hologramima.

Vještačenje dokumenata se zasniva na utvrđivanju autentičnosti samog obrasca isprave, kao i ispitivanju da li je eventualno bilo nekih izmjena u okviru istih, od čega zavisi autentičnost dokumenta. Nakon završenih ispitivanja, daje se nalaz i mišljenje, na osnovu kojeg se vrše dalje procesne i sudske radnje.

- Pitanje 26 :Molimo navedite mjere preduzete od strane vaše zemlje na otkrivanju slučajeva trgovine ljudima na granicama, između ostalog putem timova za nadzor granice i obavještajnih mjera.

U cilju otkrivanja slučajeva trgovine ljudima na graničnim prelazima, službenici Sektora granične policije su polaznici kursa za obuku policajaca na Policijskoj akademiji u Danilovgradu, gdje se vrši edukacija istih kada je u pitanju problematika trgovine ljudima, sa posebnim osvrtom na fazu identifikacije.

Sektor Granične policije vrši kontrole ulaska stranih državljana u Crnu Goru, njihovog izlaska iz Crne Gore, kretanje i boravka stanaca u Crnoj Gori kao i njihovog zapošljavanja i rada, a u cilju prikupljanja podataka i procjene da li se kroz njihov boravak i kretanje kroz Crnu Goru mogu prikupiti obavještenja koja ukazuju na krivična djela nedozvoljen prelazak državne granice i krijumčarenje ljudi i trgovinu ljudima u cilju

radnog eksploataisanja u smislu njihovog radnog angažovanja.

- Pitanje 27: Molimo da opišete mjere preduzete radi pružanja informacija, preko konzulata i ambasada, o legalnom ulasku i boravku na teritoriji vaše zemlje u cilju obezbjeđivanja informisane i legalne imigracije.

Usklađivanje viznog režima sa preporukama Evropske komisije i standardima Evropske unije predstavljalo je veliki izazov za Crnu Goru, pa je u tom kontekstu Ministarstvo vanjskih poslova, u saradnji sa drugim nadležnim organima, već početkom 2008. godine, pristupilo primjeni „bijele Šengen liste“, usklađujući izdavanje viza strancima za ulazak, tranzit i boravak sa viznim režimom država potpisnica Šengena, iako je proces praktičnog prilagođavanja Šengenu započet već momentom potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Crne Gore, 2007.godine.

U procesu definisanja vizne politike Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija spoznalo je činjenicu da za svaku državu u tranziciji, a posebno za novonastalu, dobar i efikasan vizni režim predstavlja značajnu preporuku za dalji put ka punopravnom članstvu u Evropskoj uniji, koja pridaje posebnu važnost pitanjima bezbjednosti u okviru politike migracije, azila i integrisanog upravljanja granicama. U kontekstu preduzimanja mjera kojima nastojimo spriječiti porast ilegalnih migranata i mogućih zloupotreba viza Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija je reduciralo izdavanje viza na granici i znatno pooštrilo dokumentacione dokaze i procedure potrebne za izdavanje vize za ulazak i boravak u Crnoj Gori državljanima svih zemlje sa tkz „crne liste“ (rizične zemlje). Prateći zvaničnu imigracionu politiku Evropske unije koja se bazira na zajedničkoj borbi protiv ilegalne migracije, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija imenovalo je predstavnika u vladinom međuresornom radnom tijelu čiji je osnovni zadatak da pojača integrisano upravljanje državnom granicom i osposobi nadležne organe za zaustavljanje potencijalnih ilegalnih migranata i azilanata ne samo na granici, već i preventivno, prije ulaska u Crnu Goru.

U cilju što bolje pripreme za rad u diplomatsko-konzularnom predstavništvu Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija vrši sveobuhvatnu obuku službenika koja predviđa posjete svim relevantnim institucijama i obuku iz svih oblasti državne uprave. U tom kontekstu ističemo da se posebna pažnja posvećuje poznavanju zakonskih procedura koje se odnose na uslove boravka stranaca u Crnoj Gori, postupku izdavanja viza, tehnikama intervju, prepoznavanju falsifikovanih isprava i sličnih mjera primjenljivih u oblasti borbe protiv ilegalnih migracija i trgovine ljudima. Kontinuiranom i kvalitetnom obukom te praktičnom implementacijom stečenog znanja službenici Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija su u velikom mjeri doprinijeli da Crna Gora, bez obzira što nije članica Evropske unije niti potpisnica Šengenskih sporazuma, od strane nadležnih organa Evropske komisije bude prepoznata kao zemlja koja je pokazala vidljiv napredak u prilagođavanju evropskih i Šengen standarda u oblasti viza, azila i migracija (AMV – Asylum, Migration, Visa). Napominjemo da je Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i Upravom policije imalo redovne radne sastanke, kao i veliki broj vrlo instruktivnih seminara sa ekspertima danskih, švedskih, norveških i mnogih drugih evropskih imigracionih službi, kako u okviru CARDS i AENEAS projekta u oblasti AMV, te će i u narednom periodu kontinuirano vršiti obuku svojih službenika.

Navedenom obukom i koordiniranim aktivnostima Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija, Ministarstva unutrašnjih poslova i Uprave policije primijenjeni su visoki evropski standardi u AMV oblasti, čime je ilegalnu migraciju kroz Crnu Goru ka trećim zemljama svedena na zanemarljivo mali procenat, što je prepoznato od strane Evropske komisije i u mnogome doprinijelo da Evropska komisija kandiduje Crnu Goru za konačnu viznu liberalizaciju nakon što su se ispunili zahtjevi iz „mape puta“.

- Pitanje 28: Molimo da opišete mjere preduzete kako bi se izbjeglo izdavanje viza (turističke, radne, studentske, itd...) gdje postoje opravdani razlozi da se vjeruje da to lice može biti žrtva trgovine ljudima ili upleteno u trgovinu ljudima. U takvim slučajevima, molimo da opišete bilo koje specifične mjere za koje vaši organi za sprovođenje zakona mogu da primjene.

Kada je riječ o mjerama koje službenici Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija mogu preduzeti kako bi se izbjeglo izdavanje viza u navedenim slučajevima, obavještavamo da borba protiv ilegalnih migracija započinje već prilikom prilaganja zahtjeva za vizu. Naime, postupak izdavanja viza za Crnu Goru protiče prema uobičajenoj proceduri i u prosjeku traje desetak dana, prilikom čega su stranke obavezne priložiti kompletnu dokumentaciju koja mora biti praćena pozivnim pismom, te mora sadržati razlog boravka u Crnoj Gori, termin i mjesto boravka, kao i dokaze koji jasno ukazuju na opravdanost boravka u Crnoj Gori, nakon čega se kompletna dokumentaciju dostavlja Ministarstvu vanjskih poslova i evropskih integracija, uz obavezne napomene ili komentare. Nakon obrade zahtjeva od strane službenika u Ministarstvu vanjskih poslova i evropskih integracija aplikacija za vizu se dalje prosljeđuje Inspektorima za strance u Upravi policije koji na osnovu operativnih podataka i procjena daju stručno mišljenje da li bi aplikatnu trebalo dozvoliti ulazak odnosno boravak u Crnu Goru ili bi mu isti trebalo uskratiti, ne navodeći pri tom razloge odbijanja zahtjeva. Imajući u vidu da je borba protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija zajednički cilj ali i obaveza Crne Gore na daljem putu ka evropskim integracijama Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, iako ovlašćeno da u konačnom odlučuje o zahtjevima za vizu čak i u slučaju negativnog mišljenja od strane Uprave policije, gotovo bez izuzetka implementira njihove preporuke.

Primjenom raznih tehnika intervjua, savladanih prilikom već navedene obuke, pooštrenim dokumentacionim dokazima i procedurama za izdavanje vize Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija direktno i u značajnoj mjeri doprinosi sprječavanju ilegalnih migracija i borbi protiv trgovine ljudima.

- Pitanje 29: Da li postoje bilo koje specifične mjere za prevenciju nacionalne trgovine ljudima, uključujući trgovinu ljudima na teritoriji članica sa specijalnim ugovorima o uspostavljanju zajedničkih granica (Šengen Ugovor na primjer) ? Ako postoje, molimo da navedete

Vidjeti odgovor na pitanje broj 22.

- Pitanje 30: Koja sredstva su izdvojena za gore navedene preventivne mjere u državnom budžetu (centralna i/regionalna/lokalna) ? Molimo da navedete iznose u eurima.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima raspolaže sa budžetom u iznosu od 111.000 eura na godišnjem nivou, od koga godišnje izdvaja 60% za funkcionisanje Vladinog Skloništa za žrtve trgovine ljudima i 3000 eura za Vladinu SOS liniju za žrtve trgovine ljudima, kao i za sprovođenje edukativnih radionica i kampanja na podizanju nivoa svijesti javnosti. U nastojanju da sprovede što veći broj preventivno-edukativnih kampanja, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima pojedine aktivnosti sprovodi u saradnji sa međunarodnim organizacijama.

Tokom 2010. godine, u cilju finansiranja prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite iz Budžeta Crne Gore obezbijedeno je 44.402.932,87 €.

Resorna ministarstva iz svojih budžeta izdvajaju sredstva za preduzimanje preventivnih aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima.

- Pitanje 31: Da li je sprovedena procjena uticaja gore pomenutih preventivnih mjera od strane vaše zemlje? Ako jeste, molimo da navedete rezultate procjene.

Radna grupa za praćenje implementacije Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima sačinjava polugodišnje izvještaje o implementaciji Nacionalne strategije i pratećeg Akcionog plana. Vlada Crne Gore, na sjednici održanoj 13. januara 2011. godine usvojila je Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima i Akcionog plana za period 1.01. - 31.06.2010. godine.

TABELARNI PRIKAZ STEPENA REALIZACIJE MJERA IZ AKCIONOG PLANA ZA PRVA DVA KVARTALA 2010. GODINE

UKUPAN BROJ MJERA AKCIONOG PLANA ZA IMPLEMENTACIJU NACIONALNE STRATEGIJE ZA BORBU PROTIV TRGOVINE LJUDIMA	MJERE ČIJA SE REALIZACIJA OCJENJUJE (Mjere koje se sprovode u kontinuitetu i one čija je realizacija predviđena za prva dva kvartala 2010. godine)
96	66

CJELINE AKCIONOG PLANA	UKUPAN BROJ PREDVIĐENIH MJERA AKCIONOG PLANA 2010/2011.	BROJ MJERA ČIJA JE REALIZACIJA PREDVIĐENA U PRVA DVA KVARTALA 2010. GODINA I KOJE SE SPROVODE U KONTINUITETU
OPŠTI CILJEVI	17	16
KRIVIČNO GONJENJE	21	16
ZAŠTITA	27	14
PREVENCIJA	31	20

OPŠTI CILJEVI	
Mjera se realizuje u kontinuitetu	14
Mjera je realizovana	1
Mjera nije realizovana	1
Mjera djelimično realizovana	0

KRIVIČNO GONJENJE	
Mjera se realizuje u kontinuitetu/ po potrebi	12
Mjera je realizovana	3
Mjera nije realizovana	0
Mjera djelimično realizovana	1

ZAŠTITA	
Mjera se realizuje u kontinuitetu/po potrebi	13
Mjera je realizovana	0
Mjera nije realizovana	1
Mjera djelimično realizovana	0

PREVENCIJA	
Mjera se realizuje u kontinuitetu	15
Mjera je realizovana	5
Mjera nije realizovana	0
Mjera djelimično realizovana	0

STEPEN REALIZACIJE PLANIRANIH MJERA

U Akcionom planu za implementaciju Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2010-2011. godinu, kojim je definisano ukupno 96 mjera, za prva dva kvartala 2010. godine pratila se realizacija 66 mjera, a o tome izvještavaju predstavnici 12 institucija.

Realizovano je 10 mjera, dok se u kontinuitetu ili po potrebi realizuju 54 mjere. Istovremeno, djelimično realizovanih mjera je 1, dok je nerealizovanih 2.

Oblast II.2. Implementacija mjera zaštite i unapređenja prava žrtava trgovine ljudima

Pitanja u ovoj oblasti imaju za cilj prikupljanje informacija o implementaciji mjera za zaštitu i unaprjeđivanje prava žrtava sadržanih u Glavi III Konvencije (članovi 10 do 17). Ovaj dio Upitnika se odnosi na načine i procedure identifikacije žrtava (član 10), mjere pružanja pomoći žrtvama (član 12), vrijeme za oporavak i razmišljanje (član 13) i dozvole za boravak (član 14). Pored toga, neka pitanja koja se tiču repatrijacije i povratka žrtava (član 16) i reintegracije žrtava u društvo (član 16-5), dok su obuhvaćena i pitanja u vezi kompenzacije (član 15).

Pitanja:

- **Pitanje 32:** U kojem trenutku i od koga se inicira proces za identifikaciju potencijalnih žrtava trgovine ljudima (na primjer, izjava potencijalne žrtve, izjava službenika policije, izjava NVO, itd,...) ?

Proces za identifikaciju potencijalnih žrtava trgovine ljudima u prethodnim slučajevima je iniciran, od strane: policijskih službenika Uprave policije Crne Gore, nadležnih policijskih službi drugih zemalja, izjavom potencijalne žrtve, saznanjima nevladinih organizacija.

- **Pitanje 33:** Da li je definisan bilo koji zajednički kriterijum u vašem unutrašnjem pravu za odobravanje pravnog statusa žrtvi trgovine ljudima? Ako jeste, molimo navedite.

Status žrtve trgovine ljudima dobija svako lice koje je oštećeno radnjama izvršilaca krivičnih djela iz oblasti trgovine ljudima, tj. ako je dokazano da je lice bilo predmet trgovine ljudima u smislu člana 444 i 445 Krivičnog zakonika.

- **Pitanje 34:** Koji nacionalni organ(i) odobravaju pravni status žrtvi trgovine ljudima (na primjer, policijski organi, javni tužilac, sudija, itd,...)? Da li se na takvu odluku može uložiti žalba?

Lice koje se javlja kao oštećeni u krivičnoj prijavi Uprave policije se smatra potencijalnom žrtvom trgovine ljudima sve do donošenja pravosnažne presude od strane suda. U slučaju da se tom presudom počinioci proglašavaju krivim za kd trgovina ljudima, oštećeni u postupku je žrtva trgovine ljudima.

-U skladu sa Zakonom o krivičnom postupku žrtva trgovine ljudima u krivičnom postupku ima status svjedoka oštećenog.

- Žrtva trgovine ljudima može pod uslovima propisanim u Zakoniku o krivičnom postupku imati status zaštićenog svjedoka.⁶

Napomena: potencijalna žrtva trgovine ljudima ima pravo na svu neophodnu pomoć, u skladu sa Sporazumom o saradnji državnih institucija i NVO u borbi protiv trgovine ljudima.

⁶ Odlučivanje o posebnom načinu učestvovanja i saslušanja svjedoka i zaštita podataka-član 110 Zakonika o krivičnom postupku

(1) Rješenje o posebnom načinu učestvovanja i saslušavanja zaštićenog svjedoka u istrazi donosi istražni sudija, na predlog svjedoka ili državnog tužioca, a na glavnom pretresu vijeće. Predlog mora da bude obrazložen.

(2) Prije donošenja rješenja istražni sudija će ocijeniti da li je iskaz svjedoka od takvog značaja da mu se odredi status zaštićenog svjedoka. Radi utvrđivanja tih činjenica istražni sudija može da odredi ročište na koje će pozvati državnog tužioca i svjedoka.

(3) Podaci o svjedoku koji će na poseban način učestvovati u postupku zapečatiće se u poseban omot i čuvati kod istražnog sudije. Na omot će se staviti naznaka "zaštićeni svjedok - tajna". Omot može otvoriti samo drugostepeni sud u postupku po žalbi, ali će zabilježiti da je otvaran uz navođenje članova vijeća koji su upoznati sa njegovom sadržinom. Nakon toga omot će se ponovo zapečatiti i vratiti istražnom sudiji.

(4) Protiv rješenja iz stava 1 ovog člana stranke i svjedok imaju pravo žalbe.

- Pitanje 35: Da li lice može biti premješteno iz vaše zemlje u toku procesa identifikacije kao žrtve trgovine ljudima (na primjer, ako je on/ona nelegalno prisutna) ?

Potencijalna žrtva trgovine ljudima u fazi identifikacije ne može biti poslata u neku drugu zemlju.

- Pitanje 36: Da li vaša zemlja priznaje status žrtve trgovine ljudima dodijeljen od druge članice kada je žrtva na vašoj teritoriji?

U Crnoj Gori do sada nije bilo slučajeva povratka/repatrijacije žrtava trgovine ljudima iz neke druge zemlje, s obzirom da nije bilo prijavljenih slučajeva trgovine ljudima u kojima su žrtve bili crnogorski državljani. Međutim, ako bi došlo do toga, licu kome je dodijeljen status žrtve trgovine ljudima od druge članice bi bio priznat status žrtve trgovine ljudima i na teritoriji Crne Gore, kao i ukazana sva neophodna pomoć u fazi reintergracije/integracije.

- Pitanje 37: Molimo da navedete koje vrste pomoći opisane u članu 12 Konvencije su obezbijeđene žrtvama trgovine ljudima u vašoj zemlji. Molimo da navedete ko obezbjeđuje različite vrste pomoći.

Vlada Crne Gore u od 2006. godine u potpunosti je preuzela finansiranje Skloništa namijenjenog isključivo žrtvama trgovine ljudima u smislu obezbjeđenja inicijalnog oporavka žrtava kao i drugih vidova pomoći, što podrazumijeva obezbjeđivanje:

- smještaja, hrane, odjeće, obuće, režija,

- psihološke,

- pravne,

- zdravstvene i

- socijalne pomoći, kao i

- edukativnih radionica koje sprovode aktivistkinje NVO „Crnogorski ženski lobi“, koje je Vlada angažovala kao NVO koja ima bogato iskustvo i potrebno znanje za pružanje primarne pomoći žrtva trgovine ljudima. U vladinom skloništu sve žrtve imaju jednaki tretman, bez obzira da li se radilo o crnogorskim ili stranim državljanima. U pomenutom Skloništu funkcioniše i SOS linija za žrtve trgovine ljudima, koja je 24 h dostupna kako potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, tako i svim građanima koji se žele više informisati o ovom fenomenu.

U skladu sa Sporazumom o saradnji Vrhovnog državnog tužioca, Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, Ministarstva prosvjete i nauke, Uprave policije i nevladinih organizacija o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima svaka institucija/potpisnica Sporazuma postupa po jasno definisanim obavezama u cilju pružanja pomoći i zaštite žrtava trgovine ljudima. (Sporazum priložen u atačmentu).

- U pružanju zdravstvene zaštite žrtvama trgovine ljudima Ministarstvo zdravlja obezbjeđuje odgovarajuću zdravstvenu zaštitu kroz javne zdravstvene ustanove, uvažavajući principe hitnosti i prioriteta. Zdravstvena zaštita obuhvata hitnu medicinsku pomoć, prevenciju i liječenje od zaraznih bolesti i slučajeve porođaja i materinstva, dok borave na teritoriji Države Crne Gore. Jedinice Zavoda za hitnu medicinsku pomoć u svim javnim zdravstvenim ustanovama će obezbjeđuju brzu i efikasnu medicinsku pomoć u ambulantama i na terenu tokom 24 sata na teritoriji Države.

Mehanizmi podrške i pomoći koji se obezbjeđuju u javnim zdravstvenim ustanovama obuhvataju:

a) procjenu zdravstvenog stanja potencijalne žrtve trgovine ljudima, odgovarajuće dijagnostičke pretrage i terapijske usluge, kao i prijedloge za dalje liječenje sa detaljnom medicinskom evidencijom o svim nalazima.

b) prepoznavanje potencijalne žrtve i obavješćavanje odgovarajućih službi u sistemu zaštite žrtava utvrđenih Sporazumom.

Zdravstvene službe će u svim slučajevima sumnje da je lice a žrtva trgovine ljudima primjenjivati samo neophodne standarde identifikacije kako bi se ispoštovalo:

- a) pravo na privatnost potencijalne žrtve, naročito za pitanja lične prirode i traumatična pitanja koja nijesu neophodna da bi se pružila zdravstvena zaštita.
- b) pravo potencijalne žrtve na sve informacije u vezi zdravstvenog stanja, stepenu ugroženosti zdravlja, načinu liječenja i medicinskim intervencijama.
- c) pružanje zdravstvenih usluga ne smije se uslovljavati nedostatkom identifikacionih dokumenata.

Za žrtve trgovine ljudima koji nijesu osigurani u skladu sa Zakonom o zdravstvenom osiguranju CG, troškovi zdravstvene zaštite, u slučajevima hitne medicinske pomoći obezbjeđuju se iz sredstava Budžeta preko Fonda za zdravstveno osiguranje Crne Gore.

U slučaju da je potencijalna žrtva trgovine ljudima državljanin države sa kojom Crna Gora ima potpisan bilateralni sporazum o socijalnom osiguranju, troškovi će se izmirivati u skladu sa tim sporazumom. U svim ostalim slučajevima troškove zdravstvene zaštite snosiće Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima.

- U pružanju socijalne, dječje i porodične zaštite trgovine ljudima, državljanima Crne Gore i stranim državljanima, Ministarstvo rada i socijalnog staranja obezbjeđuje odgovarajuću socijalnu, dječju i porodičnu zaštitu, preko JU Centara za socijalni rad, sa prioritetom u odnosu na ostale slučajeve.

JU Centri za socijalni rad navedenim licima, obezbjeđuju brzu i efikasnu pomoć na teritoriji države. Socijalna i dječja zaštita stranim državljanima obuhvata pravo na jednokratnu novčanu pomoć i pravo na postavljanje staraoca. Državljana Crne Gore, socijalna i dječja zaštita obezbjeđuje se u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti Crne Gore.

Socijalna i dječja zaštita i zaštita u oblasti porodičnih odnosa pruža se žrtvama za vrijeme njihovog boravka na teritoriji države bez obzira gdje su smještene.

Mehanizmi pomoći obuhvataju:

- a) procjenu socijalno-ekonomskog stanja, kao osnova za dodjelu jednokratne novčane pomoći i drugih oblika zaštite u skladu sa zakonom,
- b) utvrđivanje zakonskog osnova za postavljanje staraoca,
- c) izradu individualnih planova zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima u saradnji sa drugim potpisnicima sporazuma.

Za navedena lica Centar za socijalni rad će pokrenuti proceduru na osnovu dokumentacije koju obezbjeđuju Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo inostranih poslova, Ministarstvo prosvjete i nauke i druge relevantne institucije.

JU Centri za socijalni rad će u svim slučajevima sumnje da je osoba žrtva trgovine ljudima, primjenjivati standarde identifikacije, kako bi se ispoštovalo:

- a) pravo na privatnost potencijalnih žrtava, naročito za pitanja lične prirode i pitanja traumatične prirode, ukoliko nijesu u svrhu prikupljanja neophodnih podataka,
- b) pravo potencijalne žrtve na sve informacije u oblasti socijalne, dječje zaštite i porodičnih odnosa, kao i u drugim mogućim postupcima koji će se preduzimati u cilju njene zaštite.

- Pitanje 39: Da li su vašim budžetom predviđena sredstva za ovu vrstu mjera pomoći i zaštite? Molimo da navedete iznos (u eurima), kriterijume za dobijanje ovih sredstava i ko ih dobija. Molimo navedite tijela/agencije/NVO-e koji u stavnosti pokrivaju troškove različitih vidova pomoći ?

Za efikasno funkcionisanje Vladinog Skloništa za žrtve trgovine ljudima predviđena su sredstva u nivou od 60 % ukupno odobrenih sredstava budžeta Vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, koji je za prethodnu godinu ukupno iznosio 111.000 eura.

Sredstva za finansiranje prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite obezbjeđuju se iz budžeta ovog Ministarstva rada i socijalnog staranja.

U Crnoj Gori, sa aspekta zdravstvenog sistema i zdravstvene zaštite lica koja su žrtve transnacionalne trgovine ljudima i zdravstvene zaštite lica koja su žrtve nacionalne trgovine ljudima su pacijenti kojima se pruža neophodna zdravstvena zaštita, iz unaprijed obezbijeđenih sredstava u budžetu. Način finansiranja zdravstvene zaštite definisan je u Sporazumu o saradnji iz 2007. godine.

- Pitanje 40: Molimo navedite kako je period oporavka i refleksije koji je predviđen članom 13 Konvencije definisan u vašem unutrašnjem pravu. Molimo da navedete minimalno i maksimalno trajanje perioda oporavka i refleksije i kako vaše unutrašnje pravo to predviđa da uskladu sa konkretnim okolnostima žrtava.

Statusni boravak i period refleksije podrazumijeva: regulisanje statusnog boravka u zemlji shodno nacionalnim propisima. Period refleksije može biti 30 dana, 3 mjeseca, 1 godinu i duže iz humanitarnih razloga i u zavisnosti od psihofizičkog stanja žrtve, po članu 51 Zakona o strancima.

- Pitanje 41: Koje su osnove (lična situacija i/ili saradnja sa organima za sprovođenje zakona) za izdavanje boravišne dozvole za žrtve trgovine ljudima u skladu sa članom 14 Konvencije? Molimo da navedete različite vrste boravišnih dozvola koje mogu biti izdate žrtvama trgovine ljudima, njihovo minimalno i maksimalno trajanje, ako postoji, kao i osnove za njihovo produženje.

U članu 51 Zakona o strancima, je propisano:

Privremeni boravak iz humanitarnih razloga može se odobriti strancu za koga se pretpostavlja da je žrtva krivičnog djela trgovine ljudima, kao i maloljetnom strancu koji je napušten ili je žrtva organizovanog kriminala i u slučaju kad ne ispunjava uslove iz člana 36 ovog zakona.

Privremeni boravak iz humanitarnih razloga neće se odobriti strancu ukoliko to zahtijevaju razlozi nacionalne bezbjednosti i javnog poretka.

Privremeni boravak iz humanitarnih razloga odobrava se na period od tri mjeseca do jedne godine i može se produžavati sve dok postoje razlozi iz stava 1 ovog člana.

Stranac iz stava 1 ovog člana ne smije se prinudno udaljiti zbog nezakonitog ulaska ili boravka u Crnoj Gori.

Strancu iz stava 1 ovog člana, za koga postoji opravdani strah da bi davanjem iskaza mogao biti izložen opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet ili slobodu, obezbjeđuje se zaštita i ostvarivanje prava po odredbama zakona kojim se uređuje zaštita svjedoka.

- Pitanje 42: Molimo da opišete kako vaše unutrašnje pravo obezbjeđuje pravo žrtava trgovine ljudima na kompenzaciju. Molimo da navedete da li je vaša zemlja usvojila bilo kakve specijalne mjere kako bi garantovala kompenzaciju žrtvama trgovine ljudima kao što je propisano članom 15 Konvencije.

U skladu sa članom 8 Zakonika o krivičnom postupku stranke, svjedoci i druga lica koja učestvuju u postupku imaju pravo da u postupku upotrebljavaju svoj jezik ili jezik koji razumiju. Ako se postupak ne vodi na jeziku tih lica, obezbijediće se prevođenje iskaza, isprava i drugog pisanog dokaznog materijala. Prevođenje se povjerava tumaču. O pravu na prevođenje poučiće se lice koje se može odreći tog prava ako zna jezik na kojem se vodi postupak. U zapisniku će se zabilježiti da je data pouka i izjava učesnika u postupku.

U skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći žrtva trgovine ljudima ima pravo na besplatnu pravnu pomoć koja obuhvata pravno savjetovanje, sastavljanje pismena i zastupanje pred sudom, državnim

tužiocem i Ustavnim sudom, kao i oslobađanje od plaćanja troškova postupka. Ovo pravo je garantovana bez procjene imovnog stanja žrtve trgovine ljudima.

Žrtva trgovine ljudima je oštećena krivičnim djelom i u skladu sa Zakonikom o krivičnom postupku ima pravo na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva za naknadu materijalne i nematerijalne štete o kom zahtjevu se može odlučiti u krivičnom postupku istovremeno sa odlukom o krivici učinioca krivičnog djela ili se oštećeni može uputiti na ostvarenje imovinskopravnog zahtjeva u parničnom postupku u skladu sa pravilima o naknadi štete iz Zakona o obližajconim odnosima.

Crna Gora je ratifikovala Evropsku konvenciju o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, u skladu sa kojom će biti donijet poseban zakon za uređenje sistema za naknadu štete žrtvama krivičnih djela nasilja koju će obezbjeđivati država kada naknada štete nije ostvarena iz drugih izvora u skladu sa uslovima iz Konvencije.

- Pitanje 43: Molimo da opišete proceduru uspostavljenu u skladu sa vašim unutrašnjim pravom za repatrijaciju i povratak žrtava trgovine ljudima.

Sistem za repatrijaciju i povratak žrtava trgovine ljudima definisan je Sporazumom o saradnji koji je potpisan između Vrhovnog državnog tužilaštva, Uprave policije, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva prosvjete i nauke i tri nevladine organizacije, kao i trans-nacionalnim mehanizmima upućivanja žrtava trgovine ljudima- TRM.

Proces povratka mora biti dobrovoljan i siguran. Žrtvama trgovine ljudima treba dati mogućnost da kažu, kada se i gdje se žele vratiti. Postoje sljedeće mogućnosti organiziranja povratka/repatrijacije žrtva trgovine ljudima:

- Vlada - Vladi (saradnjom organa za sprovođenje zakona)
- Međunarodna organizacija – međunarodnoj organizaciji (npr. putem IOM-ovog Programa potpomognutog dobrovoljnog povratka);
- Zajednički pristup- Vlada, nevladina i međunarodna organizacija, (Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima u saradnji sa međunarodnim organizacijama) na pružanju pomoći pri povratku u zemlju odredišta ili zemlju porijekla;

❖ Informisana odluka:

Najprije se vrši procjena lične odluke o povratku, tj. informisane odluke o povratku. Informisana odluka o povratku je slobodna odluka nakon što je žrtva u potpunosti informisana o opcijama i rizicima vezanim za ostajanje u zemlji odredišta, povratak u zemlju porijekla ili preseljenje.

Tokom procesa pružanja pomoći, u nekoliko je navrata moguće pitati žrtvu o želji da se vrati u zemlju porijekla.

❖ Informisani pristanak:

Osoba se u zemlju porijekla može vratiti samo dobrovoljno i ako svoj informisani pristanak da u pisanom obliku. Informisani pristanak znači da žrtva trgovine ljudima treba dobiti što je moguće više informacija o:

- a) Različitim zakonskim mogućnostima boravka u zemlji odredišta;
- b) Mogućnostima preseljenja i informacije o zemlji preseljenja i
- c) Različitim mogućnostima pomoći i reintegracije u zemlju porijekla.

- Pitanje 44: Da li lice, koje je kao žrtva trgovine ljudima vraćeno u vašu zemlju, nastavlja da ima status žrtve? Ako ima, molimo da navedete po kojim osnovama se vrši prepoznavanje (na primjer, na osnovu izjave žrtve, itd). Koje mjere pomoći su predviđene za takvo lice nakon repatrijacije?

Do sada u Crnoj Gori nije zabilježen slučaj povratka/repatrijacije žrtve trgovine ljudima, s obzirom da do sada ni jedan crnogorski državljanin nije registrovan kao žrtva trgovine ljudima u nekoj drugoj zemlji. Međutim, plan reintegracije za žrtve trgovine ljudima u ovom slučaju je ustanovljen u skladu sa Sporazumom o saradnji i trans-nacionalnim referalnim mehanizmima.

Plan reintegracije je zasnovan na potrebama žrtve trgovine ljudima identifikovane u zemlji odredišta i razrađen u saradnji sa žrtvom. Žrtvi trgovine ljudima je pružena prilika za razgovor sa predstavnikom partnerske organizacije u zemlji porijekla koja će je dočekati radi dogovora vezano za prvih nekoliko dana nakon povratka. Partnerska organizacija u zemlji koja prima žrtvu treba da zatim izradi konačni Plan reintegracije. Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, zajedno sa potpisnicima Sporazuma o saradnji je zadužena za izradu Plana reintegracija u skladu sa specifičnostima svakog slučaja pojedinačno.

U cilju kvalitetne organizacije repatrijacije potrebno je osigurati konstantno razmjenjivanje informacija između organizacije koja žrtvu upućuje i one koja je prima kako bi se moglo koordinisano raditi na procesu povratka.

- Pitanje 45: Koje su osnove za okončanje statusa žrtve trgovine ljudima?
 - status žrtve nepravilno utvrđen
 - žrtvino odbijanje da sarađuje sa organima
 - povratak u zemlju porijekla
 - zahtjev žrtve
 - drugo, molimo navedite.

Ako je tokom krivičnog procesa dokazano da je žrtvin status nepravilno ustanovljen, tj. ako se dokaže da nema elemenata kd trgovina ljudima, licu se ukida status žrtve trgovine ljudima. Žrtvino odbijanje da sarađuje sa organima za sprovođenje zakona neće uticati na njen status, niti će joj biti uskraćeno ukazivanje pomoći od strane državnih organa.

)1

Oblast II. 3 Implementacija mjera koje se tiču materijalnog krivičnog prava, istraga, krivičnog gonjenja i proceduralnog prava

Pitanja u ovoj oblasti imaju za cilj da prikupe informacije o implementaciji mjera koje se odnose na materijalno pravo, sadržanih u Glavi IV Konvencije (članovi 18-26), kao i mjera u vezi istraga, krivičnog gonjenja i proceduralnog prava, sadržanih u Glavi V Konvencije (članovi 27-31).

Pitanja:

- Pitanje 46: Da li je trgovina ljudima predmet jednog krivičnog djela u vašem unutrašnjem pravu? Ako jeste, molimo da navedete (prevod) pravnog teksta(ova) na engleskom ili francuskom. Ako nije, molimo da navedete kombinaciju krivičnih djela, koja kao minimum pokrivaju sva ponašanja koja spadaju pod definicijom trgovine ljudima, kao što je sadržano u članu 4 Konvencije, a koja se koristi u skladu sa vašim unutrašnjim pravom za procesuiranje trgovine ljudima.

Trgovina ljudima je predmet tri krivična djela, propisana Krivičnim zakonikom Crne Gore, kao što je to navedeno u odgovoru na pitanje br. 6.

- Pitanje 47: Da li vaše unutrašnje pravo propisuje kao krivično djelo korišćenje usluga žrtve trgovine ljudima uz saznanje da je lice žrtve trgovine ljudima, kao što je propisano članom 19 Konvencije?

Krivični zakonik u članu 444 stav 7 i 8 propisuje da ko koristi usluge lica za koje zna da je prema njemu učinjeno krivično djelo trgovine ljudima kaniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina, a ako je djelo učinjeno prema maloljetnom licu kazniće se od tri do petnaest godina.

- Pitanje 48: Da li vaše unutrašnje pravo propisuje kao specifično krivično djelo zadržavanje, oduzimanje, skrivanje, oštećivanje, ili uništavanje putne ili lične isprave drugog lica, ako su izvršeni namjerno i u cilju omogućavanja trgovine ljudima, kao što je popisano u članu 20c Konvencije?

Oduzimanje ličnih isprava u cilju omogućavanja trgovine ljudima je sankcionisano u skladu sa definicijom trgovine ljudima, članom 444 KZ.

Član 444

„(1) Ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, **zadržavanjem ličnih isprava** ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovodjenja u položaj sluge, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Smatra se da je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu, prijetnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja.

(3) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje tri godine.

(4) Ako je usljed djela iz st. 1 i 3 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do dvanaest godina.

(5) Ako je usljed djela iz st. 1 i 3 ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.

(6) Ko se bavi vršenjem krivičnog djela iz st. 1 do 3 ovog člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje deset godina.

(7) Ko koristi usluge lica za koje se zna da je prema njemu učinjeno djelo iz stava 1 ovog člana, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

- Pitanje 49: Da li vaše unutrašnje pravo propisuje da pravno lice može biti odgovorno za krivično djelo kao što je predviđeno Konvencijom, članom 22? Koje vrste pravnih lica su predmet odgovornosti pravnog lica za takva djela?

Pravna lica mogu odgovarati za krivična djela iz posebnog dijela Krivičnog zakonika i za druga krivična djela propisana posebnim zakonom, ako su ispunjeni uslovi za odgovornost pravnog lica propisani Zakonom o odgovornosti pravnih lica za krivična djela. Pravno lice je odgovorno za krivično djelo odgovornog lica koje je djelujući u ime pravnog lica u okviru svojih ovlaštenja učinilo krivično djelo u namjeri da za to pravno lice ostvari kakvu korist. Odgovornost pravnog lica postoji i onda kada je djelovanje tog odgovornog lica bilo u suprotnosti sa poslovnom politikom ili nalogima pravnog lica. Pravno lice je odgovorno za krivično djelo i ako odgovorno lice koje je učinilo krivično djelo nije osuđeno za to krivično djelo. Odgovornost pravnog lica ne isključuje krivičnu odgovornost odgovornog lica za učinjeno krivično djelo. Subjektivna obilježja krivičnog djela koja postoje samo kod odgovornog lica cijeniće se i u odnosu na pravno lice, ukoliko je ostvaren osnov odgovornosti pravnog lica.

Pravno lice koje može biti odgovorno za krivično djelo je privredno društvo, strano društvo i dio stranog društva, javno preduzeće, javna ustanova, domaća i strana nevladina organizacija, investicioni fond, drugi fond (osim fonda koji isključivo vrši javna ovlaštenja), sportska organizacija, politička partija, kao i drugo udruženje ili organizacija koje u okviru svog poslovanja stalno ili povremeno ostvaruje ili pribavlja sredstva i njima raspolaže.

- Pitanje 50: Koje sankcije vaše unutrašnje pravo prepisuje za krivična djela uspostavljena u skladu sa Konvencijom? Molimo da navedte krivične, građanske i administrativne sankcije.

Za osnovni oblik krivičnog djela trgovine ljudima propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina, ako je krivično djelo učinjeno prema maloljetnom licu propisana je kazna zatvora najmanje tri godine, kao zakonski minimum u kom slučaju se može izreći maksimalna kazna do 20 godina zatvora, ako je usljed krivičnog djela trgovine ljudima nastupila smrt lica, ili je djelo izvršeno na organizovan način propisana je kazna zatvora najmanje deset godina, kao zakonski minimum u kom slučaju se može izreći maksimalna kazna zatvora do 20 godina.

Ko koristi usluge lica za koje zna da je prema njemu izvršeno krivično djelo trgovine ljudima kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina, a ako je bilo maloljetno lice korisnik usluge će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.

Ko sa umišljajem započne izvršenje krivičnog djela, ali ga ne dovrši, kazniće se za pokušaj krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.

- Pitanje 51: Da li vaše unutrašnje pravo predviđa mogućnost da se uzmu u obzir ranije presude u drugoj članici prilikom određivanja kazni u vezi sa krivičnim djelima utvrđenim u skladu sa Konvencijom?

Po opštim pravilima za odmjeravanje kazne Sud će učiniocu krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u

obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike, njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela, a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog djela kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca. Kod ocjene ranijeg života učinioca kao otežavajuća okolnost se uzima ranija osuđivanost učinioca na osnovu izvoda iz kaznene evidencije, kako iz naše države, tako i drugih zemalja u kojima je vršeno ovo krivično djelo.

Pritvor, svako drugo lišenje slobode u vezi sa krivičnim djelom, lišenje slobode u toku ekstradicionog postupka, kao i kazna koju je učinilac izdržao po presudi inostranog suda uračunaće se u kaznu koju izrekne domaći sud za isto krivično djelo, a ako kazne nisu iste vrste uračunavanje će se izvršiti po ocjeni suda.

- Pitanje 52: Molimo da opišete kako vaše unutrašnje pravo predviđa mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama trgovine ljudima za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima, u onoj mjeri u kojoj su one bile prisiljene na to, kao što je propisano članom 26 Konvencije.

Krivičnim zakonikom je propisano da nije krivično djelo ono djelo koje je učinjeno pod dejstvom apsolutne sile. Ako je djelo učinjeno da bi učinilac od svog dobra ili dobra drugoga otklonio opasnost koja je nastala usljed sile koja nije apsolutna ili prijetnje, na učinioca će se primijeniti odredbe Krivičnog zakonika o krajnjoj nuždi koje predviđaju da nije krivično djelo ono djelo koje učinjeno u krajnjoj nuždi, a ako su prekoračene granice krajnje nužde učinilac se može blaže kazniti ili se može osloboditi od kazne pri čemu se uzimaju sila ili prijetnja kao neskrivljena opasnost. Ako je krivično djelo učinjeno pod dejstvom sile ili prijetnje, a nijesu ispunjeni uslovi za isključenje krivične odgovornosti ili za krajnju nuždu, učinilac se može blaže kazniti, a ako je djelo učinjeno pod naročito olakšavajućim okolnostima, može se i osloboditi od kazne. Ako se lice prema kojem je primijenjena sila ili prijetnja ne smatra izvršiocem krivičnog djela, kao izvršilac krivičnog djela smatraće se lice koje je primijenilo silu ili prijetnju.

- Pitanje 53: Da li vaše unutrašnje pravo predviđa inciranjje pravnog postupka od strane žrtve i/ili po službenoj dužnosti (na primjer, od strane javnog tužioca)?

Za krivično djelo trgovine ljudima ovlašćeni tužilac je državni tužilac i ova krivična djela se gone po službenoj dužnosti. Kad državni tužilac nađe da nema osnova da preduzme gonjenje za krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti ili da nema osnova da preduzme gonjenje protiv nekog od prijavljenih saučesnika dužan je da, u roku od osam dana, o tome obavijesti oštećenog, uputi ga da može sam preduzeti gonjenje i dostavi mu rješenje o odbacivanju krivične prijave. Oštećeni ima pravo da preduzme, odnosno nastavi gonjenje, u roku od 30 dana od kad je primio obavještenje. Ako je državni tužilac odustao od optužnice, oštećeni može, preuzimajući gonjenje, ostati pri podignutoj optužnici ili podići novu.) Oštećeni koji nije obaviješten da državni tužilac nije preduzeo gonjenje ili da je odustao od gonjenja može svoju izjavu da preduzima ili nastavlja postupak dati pred nadležnim sudom, u roku od šest mjeseci od dana kad je državni tužilac odbacio prijavu ili obustavio istragu, odnosno od dana kad je doneseno rješenje o obustavi postupka. Obavještenje državnog tužioca, odnosno suda da oštećeni može preduzeti gonjenje sadrži i pouku koje radnje može preduzeti radi ostvarivanja ovog prava. Ako oštećeni kao tužilac umre u toku roka za

preduzimanje gonjenja ili u toku postupka, njegov bračni drug, lice sa kojim živi u vanbračnoj zajednici, djeca, roditelji, usvojenici, usvojitelji, braća i sestre mogu, u roku od tri mjeseca od dana njegove smrti, preduzeti gonjenje, odnosno dati izjavu da postupak nastavlja.

- Pitanje 54: Molimo opišite kako vaše unutrašnje pravo dozvoljava nevladinoj organizaciji ili udruženju/grupi koja pruža pomoć ili podršku žrtvama da učestvuju u pravnom postupku (na primjer, kao treća strana) ? Molimo da navedete uslove za ovo učešće kao i njihov pravni status tokom ovih postupaka.

Predstavnici nevladine organizacije, koji pružaju pomoć i podršku žrtvama trgovine ljudima mogu učestvovati u krivičnom postupku, ukoliko je to potrebno u zavisnosti od okolnosti svakog pojedinačnog slučaja, o čemu odluku u istrazi donosi tužilac, a u toku glavnog pretresa postupajući sudija, odnosno sudsko vijeće.

Nevladine organizacije/udruženja/grupe koje pružaju pomoć ili podršku oštećenima nemaju pravo da učestvuju u pravnom postupku kao treća strana. Međutim, međunarodne i nevladine organizacije/udruženja/grupe imaju slobodan pristup praćenja suđenja koja su javna, uključujući i predmete trgovine ljudima.

Služba za pružanje podrške oštećenima/svjedocima u crnogorskim sudovima sarađuje sa nevladinim sektorom koji se bavi problemima žrtava trgovine ljudima.

U okviru projekta "Otvorena vrata" koje sprovodi Vrhovni sud predsjednik Vrhovnog suda je sa predstavnicima ovih organizacija održao sastanak na kojem su razmatrana mnoga pitanja i mogućnosti za još uspješniju saradnju sudova i NVO.

- Pitanje 55: Molimo da opišete mjere preduzete u vašem unutrašnjem pravu na zaštiti identiteta i bezbjednosti žrtve prije, tokom i nakon istrage i pravnog postupka.

-Mjere koje se mogu preduzeti na zaštiti žrtve – lica koja imaju svojstvo oštećene, odnosno svjedoka u krivičnom postupku su propisane Zakonikom o krivičnom postupku i Zakonom o zaštiti svjedoka. Na predlog državnog tužioca rješenje o posebnom načinu učestvovanja i saslušanja zaštićenog svjedoka u istrazi donosi sudija za istragu, a na glavnom pretresu sudsko vijeće.

-Žrtva trgovine ljudima u krivičnom postupku ima status svjedoka oštećenog.

Član 101 Zakonika o krivičnom postupku Način saslušanja svjedoka i upozorenja suda

(1) Svjedoci se saslušavaju ponaosob i bez prisustva ostalih svjedoka. Svjedok je dužan da odgovore daje usmeno.

(2) Svjedok će se prethodno opomenuti da je dužan da govori istinu i da ne smije ništa prećutati, a zatim će se upozoriti da davanje lažnog iskaza predstavlja krivično djelo. Svjedok će se i upozoriti da nije dužan da odgovara na pitanja predviđena u članu 99 ovog zakonika i ovo upozorenje će se unijeti u zapisnik.

(3) Poslije toga, svjedok će se pitati za ime i prezime, ime oca ili majke, zanimanje, boravište, mjesto i godinu rođenja i njegov odnos sa okrivljenim i oštećenim. Svjedok će se upozoriti da je dužan da o promjeni adrese ili boravišta obavijesti sud.

(4) Prilikom saslušanja maloljetnog lica, naročito ako je ono oštećeno krivičnim djelom, postupiće se obazrivo da saslušanje ne bi štetno uticalo na psihičko stanje maloljetnika. Ako je to potrebno, saslušanje maloljetnog lica obaviće se uz pomoć pedagoga ili drugog stručnog lica.

(5) Oštećeni koji je žrtva seksualnog nasilja, kao i dijete koje se sasluša kao svjedok ima pravo da svjedoči u odvojenoj prostoriji pred sudijom i zapisničarem dok tužilac, okrivljeni i branilac gledaju prenos iz druge prostorije uz mogućnost da postavljaju pitanja svjedoku, o čemu ih je sud dužan poučiti, što se zapisnički konstatuje.

Zaštićeni svjedok-član 108 ZKP-a

Ako postoji osnovana bojazan da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedina pitanja sebe, svog bračnog druga ili bliskog srodnika izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesni integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, svjedok može uskratiti iznoseženje podataka iz člana 101 stav 3 ovog zakonika, davanje odgovora na pojedina pitanja ili davanje iskaza u cjelini, dok se ne obezbijedi njegova zaštita.

(2) Zaštita svjedoka sastoji se od posebnog načina učestvovanja i saslušavanja svjedoka u krivičnom postupku.

(3) Zaštita svjedoka i drugih lica iz stava 1 ovog člana može se obezbijediti i izvan krivičnog postupka, što se uređuje i provodi prema posebnom zakonu.

(4) Sud je dužan upoznati svjedoka o pravima iz ovog člana.

Posebni načini učestvovanja i saslušavanja zaštićenog svjedoka - član 109 ZKP-a

(1) Posebni način učestvovanja i saslušavanja svjedoka u krivičnom postupku je:

saslušavanje svjedoka pod pseudonimom, saslušavanje uz pomoć tehničkih uređaja (zaštitni zid, uređaji za promjenu glasa, uređaji za prenos slike i zvuka) i slično.

(2) Ako se posebni način saslušavanja svjedoka u postupku odnosi samo na prikrivanje podataka iz člana 101 stav 3 ovog zakonika, saslušavanje će se sprovesti pod pseudonimom, a u ostalom dijelu saslušavanje će se sprovesti prema opštim odredbama ovog zakonika o saslušanju svjedoka.

(3) Ako se posebni način učestvovanja i saslušavanje svjedoka u postupku odnosi na prikrivanje podataka iz člana 101 stav 3 ovog zakonika i na prikrivanje lika svjedoka, saslušavanje će se obaviti posredstvom tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka. Lik i glas svjedoka tokom saslušavanja će se izmijeniti. Tokom saslušavanja svjedok će se nalaziti u prostoriji koja je odvojena od prostorije u kojoj se nalazi istražni sudija i druga lica koja su prisutna saslušanju. Istražni sudija će zabraniti svako pitanje čiji bi odgovor mogao da otkrije identitet svjedoka.

(4) Nakon završenog saslušanja svjedok će potpisati zapisnik pseudonimom samo u prisustvu istražnog sudije i zapisničara.

(5) Lica koja u bilo kom svojstvu saznaju podatke o svjedoku iz st. 2 i 3 ovog člana dužna su da ih čuvaju kao tajnu.

Odlučivanje o posebnom načinu učestvovanja i saslušanja svjedoka i zaštita podataka-član 110

(1) Rješenje o posebnom načinu učestvovanja i saslušavanja zaštićenog svjedoka u istrazi donosi istražni sudija, na predlog svjedoka ili državnog tužioca, a na glavnom pretresu vijeće. Predlog mora da bude obrazložen.

(2) Prije donošenja rješenja istražni sudija će ocijeniti da li je iskaz svjedoka od takvog značaja da mu se odredi status zaštićenog svjedoka. Radi utvrđivanja tih činjenica istražni sudija može da odredi ročište na koje će pozvati državnog tužioca i svjedoka.

(3) Podaci o svjedoku koji će na poseban način učestvovati u postupku zapečatiće se u poseban omot i čuvati kod istražnog sudije. Na omot će se staviti naznaka "zaštićeni svjedok -tajna". Omot može otvoriti samo drugostepeni sud u postupku po žalbi, ali će zabilježiti da je otvaran uz navođenje članova vijeća koji su upoznati sa njegovom sadržinom. Nakon toga omot će se ponovo zapečatiti i vratiti istražnom sudiji.

(4) Protiv rješenja iz stava 1 ovog člana stranke i svjedok imaju pravo žalbe.

Dokazna vrijednost iskaza zaštićenog svjedoka-član 111

(1) Odredbe čl. 109, 110 i 111 ovog zakonika primjenjuju se i na saslušavanje zaštićenog svjedoka na glavnom pretresu.

(2) Presuda se ne može zasnivati isključivo na iskazu svjedoka koji je pribavljen na način propisan u čl. 109, 110 i 111 ovog zakonika.

Zaštita oštećenog prilikom davanja iskaza -član 112

Odredbe čl. 108 do 111 ovog zakonika shodno se primjenjuju i na učestvovanje i saslušavanje oštećenog u krivičnom postupku.

III. Statistike za trgovinu ljudima

Question		2008	2009
	Član 10 – Identifikacija žrtava		
	broj identifikovanih žrtava u godini	3	3
	vrste eksploatacije identifikovanih žrtava trgovine ljudima su bile predmet:		
	- seksualne eksploatacije	3	3
	- radne eksploatacije		
	- ropstva ili iskustvu sličnom ropstvu		
	- dovođenje u položaj sluge		
T1	- odstranjivanja organa		
T2	- drugo, molimo navedite		
	Broj lica za koja su kompetentni nacionalni organi imali osnovane razloge da vjeruju da su žrtve:		
	- nacionalne trgovine ljudima	1	3
	- transnacionalne trgovine ljudima	2	
	Član 12 – Pomoć žrtvama		
T3	Broj žrtava kojima je pružena pomoć bilo koje vrste	3	1
	Broj žrtava koje su odbile pomoć koja im je ponuđena		2
	Broj skloništa za žrtve trgovine ljudima u vašoj zemlji	1	1
	Ukupan broj mjesta u skloništimaj za žrtve trgovine ljudima	15	15
T4	Broj žrtava trgovine ljudima smještenih u skloništimaj	3	1
	Član 13 – Period oporavka i refleksije	3	3
T5	broj žrtava trgovine ljudima (uključujući lica kojima odgovarajući organi imaju osnovanih razloga da vjeruju da su bili žrtve trgovine ljudima) kojima je odobren period refleksije I oporavka		
	Član 14 – Dozvola za boravak		
T9	Broj žrtava kojima je izdata dozvola za boravak		
	- u zavisnosti od njihove lične situacije		
	- u cilju njihove saradnje sa kompetentnim organima		
	Član 15 – Kompenzacija I pravna sredstva		
T10	Broj žrtava koje su ostvarile pravo na kompenzaciju		
	Dodijeljena kompenzacija žrtvama TLJ:		
	- minimalni isplaćeni iznos (u eurima)		
	- najveći isplaćeni iznos (u eurima)		
	Član 16 – Repatrijacija I povratak žrtava		
T11	Broj žrtava koje su vraćene u vašu zemlju		
T12	Broj žrtava koje su vraćene iz vaše zemlje u neku drugu zemlju	2	1

¹ "Djetetom" se smatra svaka osoba ispod 18 godina starosti (član 4-d Konvencije)

² "Identifikovano" po Konvenciji.

T1 5	II Tabela : Krivično gonjenje i sankcije	2008	2009	
T1 6	Član 18 – Kriminalizacija trgovine ljudima			
	Broj krivičnih postupaka pokrenutih za trgovinu ljudima	2	2	2 2
	2			
	Broj presuda za trgovinu ljudima	3	7	
T1 7	Član 19 – Kriminalizacija korišćenja usluga žrtve trg. ljudima			
	Broj presuda za korišćenje usluga žrtve trgovine ljudima			
T1 8	Član 23 – Sankcije i mjere	2008	2009	
	Broj presuda za TLJ koje su rezultirale kaznama koje			
T1 9	podrazumijevaju lišavanje slobode	1	4	
	Trajanje kazni za trgovinu ljudima koje podrazumijevaju lišavanje slobode:			
	- najkraće: 1 godina			
	- najduže: 6 godina i 10 mjeseci			
T2 0	Broj presuda koje podrazumijevaju konfiskaciju imovine	1		
T2 1	Broj presuda kojim je obuhvaćeno zatvaranje posla ili objekta koji je korišćen za trgovinu ljudima			
	Član 26 – Odredba o nekažnjavanju			
	Broj žrtava TLJ koje nisu bile kažnjene			
	ni jedna žrtva trgovine ljudima nije bila krivično gonjena			

Question	Tabela 3: Zemlje porijekla žrtava trgovine ljudima		2008	2009
	T23			
	Broj žrtava porijeklom iz:			
	- Zemlje članice Savjeta Evrope:	Albania		
		Andorra		
		Armenia		
		Austria		
		Azerbaijan		
		Belgium		
		Bosnia and Herzegovina		
		Bulgaria		
		Croatia		
		Cyprus		
		Czech Republic		
		Denmark		
		Estonia		
		Finland		
		France		
		Georgia		
		Germany		
		Greece		
		Hungary		
		Iceland		
		Ireland		
		Italy		
		Latvia		
		Liechtenstein		
		Lithuania		
		Luxembourg		
		Malta		
		Moldova		
		Monaco		
		Montenegro		
		Netherlands		
		Norway		
		Poland		
		Portugal		
		Romania		
		Russian Federation		
		San Marino		
		Serbia		3
		Slovak Republic		
		Slovenia		
		Spain		
		Sweden		
		Switzerland		
		"the former Yugoslav Republic of Macedonia"		
		Turkey		
		Ukraine	2	
		United Kingdom		
	- druge, molimo navedite:	Kosovo		1

DODATAK

1. Krug Evaluacije: Raspored za 2010 – 2013

Članice	Upriznik	Odgovori od članica	Posjete zemljama	Nacr GRETA Izvjestaja	Komentari od članica	Završni GRETA Izvjestaji	Preporuke Komiteta članica
1. Grupa Moldova Romania Austria Albania Georgia Slovak Republic Bulgaria Croatia Denmark Cyprus	February 2010	September 2010	October 2010 to February 2011	November 2010 to March 2011	December 2010 to April 2011	April to July 2011	August to November 2011
2. Gupa France Bosnia and Herzegovina Norway Malta Portugal Latvia Armenia Montenegro Poland United Kingdom	Februar 2011	Septembar 2011	Oktobar 2011 - Februar 2012	Novembar 2011 - Mart 2012	Decembar 2011 - April 2012	April 2012 - Jul 2012	August 2012 - Novembar 2012
3. Grupa Spain Luxembourg Serbia Belgium "the former Yugoslav Republic of Macedonia" Slovenia + the next 4 parties	February 2012	September 2012	October 2012 to February 2013	November 2012 to March 2013	December 2012 to April 2013	April to July 2013	August to November 2013